HAL
open science

Μια διαγλωσσική προσέγγιση της πολυσημίας: οι δείκτες της γαλλικής encore και même και οι αποδόσεις τους στη νέα ελληνική

Sophie Vassilaki, Ρέα Δελβερούδη

▶ **To cite this version:**

Sophie Vassilaki, Ρέα Δελβερούδη. Μια διαγλωσσική προσέγγιση της πολυσημίας: οι δείκτες της γαλλικής encore και même και οι αποδόσεις τους στη νέα ελληνική. Γλωσσολογία/Glossologia, 2018. ⟨hal-02119369⟩

HAL Id: hal-02119369

https://hal.science/hal-02119369v1

Submitted on 3 May 2019

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Μια διαγλωσσική προσέγγιση της πολυσημίας: οι δείκτες της γαλλικής *encore* και *même* και οι αποδόσεις τους στη νέα ελληνική

Σοφία Βασιλάκη & Ρέα Δελβερούδη*
Institut national des langues et civilisations orientales (INaLCO), SeDyL (CNRS, UMR8202)
**Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

RÉSUMÉ

L'étude contrastive des marqueurs polysémiques *encore* et *même* et de leurs équivalents en grec moderne apporte un éclairage supplémentaire sur le mode d'articulation de leurs valeurs et sur les différentes contraintes qui déterminent leurs emplois respectifs. Les deux valeurs courantes (et leurs sous-classes) de *encore*, abondamment attestées dans le corpus – six traductions en grec moderne de *L'Étranger* d'Albert Camus – représentent deux variantes distinctes de la sémantique de la *continuité*, avec et sans butée. Dans le cas de *même*, dont l'invariant sémantique présente des analogies avec celui de *encore*, c'est sa distribution syntaxique en trois configurations différentes qui détermine, comme indiqué dans la littérature, la variation entre 'ajout', 'absorption' et 'gradation' (haut degré). Cette variation sémantique de *encore* et de *même* correspond à un éventail de lexèmes différents en grec moderne. Cependant, l'existence des équivalents communs de ces deux lexèmes en grec moderne révèle un croisement de leurs valeurs dont l'intersection, lexicalement manifeste, peut être attribuée aux propriétés partagées de l'invariant sémantique. L'analyse contrastive montre que la relation spécifique entre distribution syntaxique, valeur sémantique et catégorie grammaticale, qui construit l'identité de chaque marqueur, n'est pas transférable telle quelle d'une langue à l'autre, et le jeu des traductions ne fait qu'attester ce fait.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: πολυσημία, σχηματική μορφή-forme schématique, encore, même, κατασκευαστική προσέγγιση

1. Εισαγωγή

Τα *encore* και *même* κατηγοριοποιούνται στα λεξικά, μονόγλωσσα ή δίγλωσσα,[1] και τη σχετική βιβλιογραφία (Anscombre 1973, Fuchs 1988, Franckel 1989, Muller 1999, Nemo 2000, Culioli 2002, Hamelin 2015) ως επιρρήματα, ενώ στο *même* προσδίδεται επιπλέον και η κατηγορία του επιθέτου. Λαμβάνοντας υπόψη την κατανομή και την ενδογλωσσική ποικιλία των σημασιών των δύο λεξικών μονάδων, θα επιχειρήσουμε να επανεκτιμήσουμε τη λογική της κατάταξης των σημασιών αυτών, μέσα από το πρίσμα της αντιπαραβολικής μελέτης με τη νέα ελληνική (ΝΕ). Χάρη στην αντιπαραβολική ανάλυση των δεδομένων, αναδεικνύονται, όπως θα φανεί στη συνέχεια, συγκλίσεις και τομές σημασιών που δύσκολα εντοπίζονται σε αποκλειστικά μονογλωσσικό επίπεδο. Παρόλο που συγκλίσεις αυτές δεν αφορούν άμεσα τη λεξιλογική περιγραφή της κάθε μονάδας, θεωρούμε ότι συμβάλλουν στην πληρέστερη κατανόηση των μηχανισμών που καθορίζουν τη σημασιολογική ταυτότητά τους.

Σύμφωνα με την κατασκευαστική προσέγγιση της σημασίας (Franckel 2002) που υιοθετούμε, η ποικιλία αξιών των γλωσσικών μονάδων (απλών ή σύνθετων λέξεων, προθημάτων, επιθημάτων) είναι προϊόν μιας δυναμικής διαδικασίας αλληλεπιδράσεων μεταξύ χαρακτηριστικών που αφορούν στα επίπεδα μορφολογίας, σύνταξης και σημασιολογίας, όπως αυτά αποτυπώνονται στα συγκεκριμένα εκφωνήματα. Η προσέγγιση αυτή δεν προϋποθέτει την ύπαρξη ενός σημασιολογικού πρωτοτύπου που παράγει τις

[1] Βλ., λ.χ., *Trésor de la langue française informatisé*: http://atilf.atilf.fr/ και *Γαλλοελληνικό λεξικό Πατάκης-Larousse*, Αθήνα: Πατάκης, 2012.

επιμέρους αξίες σε περιβάλλον σταθερών και μονοσήμαντων σχέσεων μεταξύ μορφής και σημασίας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η πολυσημία γλωσσικών μονάδων σαν το *encore* και το *même* (βλ. σχετική βιβλιογραφία) θεωρείται συστατικό ή εγγενές γνώρισμά τους και δεν αποτελεί αυτή καθ' εαυτή πρόβλημα προς επίλυση. Στόχος μας είναι, πίσω και πέρα από τη γραμμική εικόνα της παράθεσης χρήσεων και σημασιών που προσφέρει η λεξικογραφική, κατ' εξοχήν πολυσημική, προσέγγιση, να εντοπίσουμε ένα αφηρημένο σχήμα, που να συμπλέκει τις εκάστοτε σημασίες, αποτυπώνοντας, μέσα από την ποικιλομορφία, την κανονικότητα και την εσωτερική τους συνοχή.

Το αφηρημένο αυτό σχήμα παραπέμπει στην έννοια της *forme schématique*, που έχει εισηγηθεί ο γάλλος γλωσσολόγος Antoine Culioli (βλ., κυρίως, 1986, 1987) και η οποία έχει αξιοποιηθεί για την ερμηνεία της πολυσημίας κυρίως ενδογλωσσικά, στο πλαίσιο της θεωρίας των φραστικών διεργασιών (opérations énonciatives, βλ. ενδεικτικά Paillard 2001, De Voguë 1992). Το σχήμα αυτό αποτελεί ένα είδος εννοιολογικού πυρήνα από τον οποίο προβάλλεται το σύνολο των σημασιών της μονάδας και καθορίζεται η διαφοροποιητική της αξία. Με άλλα λόγια, το σχήμα λειτουργεί σαν ένα ευέλικτο σενάριο που πραγματώνεται με διαφορετικούς τρόπους κάθε φορά, ανάλογα με την αλληλεπίδραση παραγόντων όπως η περίσταση επικοινωνίας, το γλωσσικό περιβάλλον, η γραμματική κατηγορία της υπό εξέταση μονάδας, κ.λπ.).

Στην παρούσα εργασία θα επιχειρήσουμε να αξιοποιήσουμε την έννοια της forme schématique σε διαγλωσσικό επίπεδο.[2] Θα υιοθετήσουμε μια αμφίδρομη οπτική, θεωρώντας ότι η προσέγγισή μας ερμηνεύει με επάρκεια ζητήματα ποικιλίας, έτσι όπως θα φανούν και στις μεταφράσεις του corpus μας, αλλά και ότι η διαφοροποίηση των αποδόσεων, ενίοτε στα όρια του απρόβλεπτου, μπορεί να συμβάλει στην επαρκέστερη περιγραφή των υπό εξέταση δεικτών.

2. Μεθοδολογικές παρατηρήσεις-Corpus

Οι αρχές της κατασκευαστικής προσέγγισης, όπως τις εκθέσαμε παραπάνω, σε συνάρτηση με τους συγκεκριμένους στόχους της αντιπαραβολικής μελέτης, μας οδήγησαν στην επιλογή συγκεκριμένου corpus. Ξεκινώντας από τις λεξικογραφικές και βιβλιογραφικές περιγραφές του *encore* και του *même*, όπως προαναφέραμε, θελήσαμε να ελέγξουμε αντιπαραβολικά τις βασικές διακρίσεις των σημασιών τους. Η επιλογή ενός συγκεκριμένου, κλειστού corpus μας επέτρεψε να μελετήσουμε με ελεγχόμενο τρόπο τις συνθήκες κατανομής και την ποικιλία των αξιών της κάθε μονάδας. Το μεταφρασμένο corpus παρέχει καταρχήν μια πρώτη ύλη, ένα φάσμα από αντιστοιχίες, οι οποίες αποτελούν ενδείξεις για τις διαδικασίες που ενεργοποιούνται σε κάθε γλώσσα, χωρίς όμως να έχουν από μόνες τους επεξηγηματική ισχύ για τα γλωσσικά φαινόμενα.

Ο *Ξένος* του Albert Camus (*L'Étranger*, εκδ. Gallimard, 1942), με την ποικιλία των μεταφράσεων και το σημαντικό χρονικό φάσμα που αυτές καλύπτουν (1955-2014), προσφέρει ένα γόνιμο πεδίο για μια τέτοιου είδους αντιπαραβολική μελέτη. Το κείμενο αυτό, απλό στη συντακτική του δομή και γενικότερα στο ύφος του, είναι γραμμένο σχεδόν εξ ολοκλήρου σε έναν μη αφηγηματικό περιφραστικό χρόνο, το passé composé (βοηθητικό *avoir* 'έχω' + μετοχή παρωχημένου) που όπως θα δούμε αποτελεί ένα σύνηθες περιβάλλον

[2] Για μια πρόσφατη εφαρμογή της αντιπαραβολικής ανάλυσης με βάση αυτό το θεωρητικό αυτό πλαίσιο, βλ. Paillard (επιμ.) 2017.

του *encore*. Για τη χρήση του passé composé από τον Camus έχει υπάρξει πλούσια βιβλιογραφία. Εμείς θα σημειώσουμε εδώ απλώς ότι η παράδοξη και πρωτότυπη για την εποχή του χρήση αυτού του χρόνου, παρέβαινε την κανονιστική σύμβαση χρήσης του απλού παρωχημένου (passé simple) στον αφηγηματικό γραπτό λόγο.[3]

Το corpus μας αποτελείται από τις εμφανίσεις του *encore* και του *même* στο μυθιστόρημα αυτό και τις αποδόσεις τους σε έξι μεταφράσεις του στα ελληνικά, από το 1955 έως το 2014. Εντοπίσαμε συνολικά δεκαπέντε μεταφράσεις του *Ξένου*, πράγμα σπάνιο για σύγχρονο λογοτεχνικό έργο, αρκετές από τις οποίες σήμερα είναι εξαντλημένες ή λανθάνουν. Παρά τους πρακτικούς αυτούς περιορισμούς, θεωρούμε ότι οι έξι μεταφράσεις που τελικά χρησιμοποιήσαμε καλύπτουν επαρκώς τις ανάγκες της μελέτης μας τόσο ως προς το χρονολογικό εύρος όσο και ως προς την υφολογική και γλωσσική ποικιλία.[4]

Η επιλογή ενός λογοτεχνικού έργου, σε αντιδιαστολή με τα αποσπασματικά ή τα κατασκευασμένα παραδείγματα, ενέχει τον κίνδυνο να μην δώσει όλο το εύρος των σημασιών και χρήσεων των υπό μελέτη μονάδων. Το θετικό ωστόσο στοιχείο που μας έκανε να στραφούμε τελικά σ' αυτή τη λύση[5] είναι ότι μπορεί κανείς να παρακολουθήσει με ακρίβεια τα συμφραζόμενα που, όπως ήδη αναφέραμε, παίζουν σημαντικό ρόλο στην κατασκευή των σημασιών. Η ραγδαία άνθιση των ποσοτικών αναλύσεων τα τελευταία χρόνια δεν θα πρέπει να μας κάνει να ξεχνάμε ότι σε ζητήματα ανάλυσης σημασιών επιτρέπεται, αν δεν επιβάλλεται, ορισμένες φορές να κατεβάζουμε ταχύτητα, και να ερευνούμε σε ένταση μάλλον παρά σε έκταση. Τα δεδομένα από λογοτεχνικά έργα, πιστεύουμε ότι μας βοηθούν να ελέγξουμε τα όρια των σημασιών, στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης γλώσσας, λαμβάνοντας φυσικά υπόψη ότι κάθε συγγραφέας έχει το προσωπικό του ύφος. Επιπλέον, μεθοδολογικά, για την αντιπαραβολική μελέτη, η λογοτεχνία και οι μεταφράσεις δίνουν ένα ασφαλές corpus, βοηθώντας τον ερευνητή να αποφύγει τον υποκειμενισμό (δηλ. πώς θα μετέφραζε το παράδειγμα ο ίδιος).[6] Επίσης, ο έλεγχος διαφορετικών μεταφράσεων του ίδιου έργου είναι χρήσιμο εργαλείο, γιατί επιτρέπει τη σύγκριση των φράσεων όπου έχουμε απόλυτη σύμπτωση με εκείνες όπου

---

[3] Για μια διεξοδική μελέτη σχετικά με τα αφηγηματικά χαρακτηριστικά του *Ξένου* και για τη χρήση των χρόνων, βλ. Lebaud (υπό δημοσίευση), όπου και η σχετική βιβλιογραφία για τις κλασικές αναλύσεις του έργου, Tamba 2001, Lallot και Vassilaki (υπό δημοσίευση).

[4] Βλ. ενδεικτικά: *Biblionet* http://www.biblionet.gr/author/1586/Camus,_Albert,_1913-1960 και Παπαδόπουλος 1995. Οι μεταφράσεις που επιλέξαμε για το corpus μας είναι οι εξής (σε παρένθεση, αρχικά, η συντομογραφία που επιλέξαμε για καθεμία):

(Υ) 19xx (χ.χ.), εκδ. Υπόγειο, μετάφραση: Βαγγέλης Φουφούλας

(Δδ) [2]1966, εκδ. Δωδώνη (1η έκδ. 1955, επομ. έκδ. 1969), μετάφραση: Γιωργής Κότσιρας

(Δι) 1967, εκδ. Διόνυσος, μετάφραση: Τζούλια Τσακίρη

(Ζ) 1989, εκδ. Ζαχαρόπουλος, μετάφραση: Γιάννης Αγγέλου

(Κ) 1997, εκδ. Καστανιώτης, μετάφραση: Νίκη Καρακίτσου-Ντουζέ, Μαρία Κασαμπαλόγλου-Ρομπλέν

(Α) 2014, εκδ. Αργοναύτης, μετάφραση: Λίτα Ιγνατιάδου

[5] Σε μία προκαταρκτική φάση της έρευνάς μας μελετήσαμε δεδομένα από το παράλληλο σώμα λογοτεχνικών κειμένων *FREL* του ΑΠΘ (http://niobe.frl.auth.gr/corpora/corpus.php) και το γαλλοελληνικό παράλληλο corpus του Πανεπιστημίου της Κύπρου *SOURCe* (http://sourcecorpus.eu/home). Τα δεδομένα αυτά δεν παρείχαν στοιχεία που να ανατρέπουν ή να αποδυναμώνουν τις υποθέσεις μας.

[6] Τη βασισμένη σε μεταφρασμένα λογοτεχνικά κείμενα αντιπαραβολική μελέτη εισηγήθηκε η J. Guillemin-Flescher (1981).

έχουμε πλήρη απόκλιση μεταξύ των μεταφραστών. Για λέξεις τόσο «εύκολο» να αποδοθούν όσο το *encore* ή το *même*, αυτές οι αποκλίσεις είναι διαφωτιστικές.

3. Κατανομή και σημασιολογία των *encore* και *même*. Υπόθεση εργασίας

Με βάση την περιγραφή του στα λεξικά (βλ. σημ. 1), δύο είναι οι βασικές σημασίες του *encore* (βλ. και Borillo 1984, Hamelin 2015, 77), οι οποίες στο corpus μας, μαζί με τις υποκατηγορίες τους, αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία των χρήσεων του δείκτη: (α) συνέχιση μιας κατάστασης ή διαδικασίας (*TLFi*: "adverbe de temps"˙ πβ. Hamelin 2015, 76: "adverbes aspectuels"). Θεωρούμε ότι η έννοια της συνέχειας, όπως θα φανεί και από την ανάλυση των παραδειγμάτων μας, είναι σύνθετη και δεν ταυτίζεται αποκλειστικά με τη χρονικότητα. Γι' αυτό τον λόγο, δεν υιοθετούμε τη λεξικογραφική κατηγορία 'χρονικό επίρρημα'. Το *encore* συντάσσεται εδώ με ρήμα ή, πιο σπάνια, με επίθετο και η συχνότερη μετάφρασή του είναι το *ακόμα*. (β) επανάληψη μιας κατάστασης ή διαδικασίας ή προσθήκη ενός επιπλέον στοιχείου σε ένα ήδη κατασκευασμένο σύνολο ή προσθήκη ενός επιπλέον βαθμού σε μία κλίμακα επίτασης. Σε αυτή την περίπτωση, η γραμματική κατηγορία του συνδεόμενου με το *encore* στοιχείου (ρήμα, όνομα, επιρρηματικό ή επιθετικό σύνολο) είναι καθοριστική για τις διεργασίες και την ιδιαίτερη αξία που αυτό θα προσλάβει. Η συχνότερη δομή είναι αυτή με ρήμα, οπότε το *encore* μεταφράζεται κυρίως με το *πάλι*[7] ή το *ξανά*(-).[8]

Για το *même*, λαμβάνοντας υπόψη την κατηγοριοποίηση των λεξικών και με βάση τα δεδομένα του corpus, διακρίνουμε τρεις βασικές χρήσεις με αντίστοιχες αξίες, οι οποίες εξαρτώνται άμεσα από συντακτικά κριτήρια, εφόσον η κατανομή του είναι καθοριστική για την ερμηνεία του:[9] (α) στο εσωτερικό της ονοματικής φράσης, ανάμεσα στο άρθρο και το ουσιαστικό ή μετά το ουσιαστικό, σε χρήση/αξία αντίστοιχη με το *(ο) ίδιος*: le *même* dimanche 'την *ίδια* Κυριακή', le dimanche *même* ≈ '*την ίδια την* Κυριακή' (β) σε θέση πριν το άρθρο, με εμβέλεια το σύνολο της ονοματικής φράσης, σε χρήση/αξία αντίστοιχη με το *ακόμα και*: *même* le dimanche '*ακόμα και* την Κυριακή' (γ) σε ρηματική φράση, σε ενδιάμεση θέση, συνήθως ανάμεσα στο βοηθητικό *avoir* και τη μετοχή παρωχημένου, σε χρήση/αξία αντίστοιχη με το *μάλιστα*: je lui ai *même* dit 'του είπα *μάλιστα*'.

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, η σημασιολογία των *encore* και *même* παρουσιάζει μια τομή, δηλ. μια μερική σύμπτωση, που στη ΝΕ αποτυπώνεται στις μεταφράσεις τους με το *ακόμα (και)*. Εδώ θα πρέπει να προστεθεί ένα επιπλέον σημείο σύγκλισης ανάμεσα στο *encore* και το *même* (χρήση *γ*), που δεν αντιπροσωπεύεται στο corpus του *Ξένου*. Πρόκειται για την περίπτωση του *et* X *encore*, δηλ. με το *encore* επιτασσόμενο του συνδέσμου *et*, σε καταληκτική θέση και με το προσδιοριζόμενο σύνταγμα *X* σε ενδιάμεση

---

[7] Για τη σχέση του *encore* με το *πάλι*, βλ. και Mirambel (1933).

[8] Ας σημειώσουμε ότι η ανάλυσή μας, διαφορετικής λογικής από τη λεξικογραφική αντιμετώπιση του θέματος, μας οδηγεί και σε διαφορετική κατάταξη των σημασιών: στο *TLFi* οι δύο βασικές υποδιαιρέσεις του *encore* είναι: (Ι) χρονικό επίρρημα (όπου εντάσσονται από κοινού οι αξίες της συνέχειας (α) και της επανάληψης (β)) και (ΙΙ) επίρρημα ποσοτικής ή επιδοτικής διαβάθμισης, αξία που για μας είναι υποπερίπτωση του (β).

[9] Βλ. Culioli (2002) για μια εκτενή θεώρηση της πολυσημίας του *même*, με βάση τη θεωρία του εννοιολογικού πεδίου που ερμηνεύει με επάρκεια το πέρασμα από τη μία χρήση στην άλλη. Για την τριμερή κατηγοριοποίηση του *même*, βλ. και Anscombre (1973).

θέση, χρήση που σύμφωνα με φυσικούς ομιλητές, αν και αναγνωρίσιμη, δεν είναι ενεργή στη σημερινή συγχρονία. Το παρακάτω παράδειγμα προέρχεται από το *TLFi*:[10]

> M. Dubriage. − Il s'emporte d'abord; il me tient des propos... *et* devant George *encore!* (Collin d'Harl., *Vieux célib.*,1792, II, 5, page 41). [= *και* μπροστά στον Ζορζ *μάλιστα*!]

Η αντιστοιχία αυτής της χρήσης του *encore* με το *και μάλιστα* της ΝΕ, όπως και στην περίπτωση (γ) του *même*, που αποδίδεται με το *μάλιστα*, είναι εμφανής σημασιολογικά, αλλά ελλιπής συντακτικά (πρβ.: *και* Χ *μάλιστα*/*και μάλιστα* Χ vs *et* Χ *encore*/**et encore* Χ[11]) και υφολογικά (πρόχειρος καθημερινός λόγος για τη γαλλική *vs* ουδέτερος με λόγια προέλευση για τη ΝΕ).

Η τομή των σημασιών των δύο λέξεων δεν είναι αυτονόητη από την "πρωτοτυπική" ερμηνεία τους (άμεσο λεξικό ισοδύναμο: *encore* = *ακόμα* vs *même* = *ίδιος*) ούτε από την περιγραφή τους στα λεξικά, όπου, όπως είναι αναμενόμενο, παρατίθενται οι διαφορετικές σημασίες της κάθε λέξης, χωρίς να αναζητούνται "δια-λημματικές" συγκλίσεις και αποκλίσεις.[12]

Τα βασικά ερωτήματα που τίθενται από τα παραπάνω είναι δύο: Πώς μπορεί να ερμηνευτεί η "ευκαμψία" της κάθε λέξης χωριστά, δηλ. του *encore* από τη μία και του *même* από την άλλη, που τους επιτρέπει να αποκτούν το εύρος σημασιών που περιγράψαμε σχηματικά; Πώς μπορεί να ερμηνευτεί η σύγκλισή τους, φανερή στις μεταφράσεις γύρω από το *ακόμα (και)* και το *(και) μάλιστα*, σύγκλιση φαινομενικά απρόσμενη, αν στηριχτούμε στις "πρωτοτυπικές" σημασίες τους;

Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, ενδογλωσσικές μελέτες των δεικτών αυτών έχουν περιγράψει και ερμηνεύσει επαρκώς τις διαφορετικές αξίες τους, όπως αναφέραμε στην εισαγωγή. Όσον αφορά τη σύγκλιση των σημασιών τους, η έννοια της σχηματικής μορφής μπορεί να προσφέρει ένα αναλυτικό εργαλείο γι' αυτό το δεύτερο ερώτημα, που είναι και το βασικό της παρούσας μελέτης. Θεωρούμε ότι η σημασιολογία του *encore* και του *même* εμπεριέχει στοιχεία που καθιστούν δυνατή τη μερική τους σύγκλιση, όπως αυτή αποτυπώνεται στις αποδόσεις τους στη ΝΕ. Η υπόθεσή μας είναι ότι τόσο το *encore* όσο και το *même* συνδέονται με την ιδέα της συνέχειας, της παραμονής στον εσωτερικό χώρο μιας έννοιας, είτε αυτή εκφράζεται με ρήμα είτε με όνομα ή επίθετο, με την ταυτόχρονη απόρριψη ή ενσωμάτωση και αφομοίωση των στοιχείων που βρίσκονται εκτός, στον αρνητικό της χώρο, δηλ. των στοιχείων που δεν ανήκουν σ' αυτή. Αυτή η ιδέα της συνέχειας δίνει και την τομή των σημασιών των δύο λέξεων, όπως θα δείξουμε στην ανάλυσή μας.

---

[10] Από την ίδια πηγή παραθέτουμε δύο ακόμη παραδείγματα αυτής της δομής, από διαφορετικούς συγγραφείς και εποχές: « Je regrette de vous déranger de si bonne heure, Francine, dit-elle, *et* un jeudi *encore!* Il y a tant d'ouvrage! (Bernanos, *Joie*,1929, page 539). [= *και* Πέμπτη *μάλιστα*!] J'vais voir si c'est ainsi! que je crie à Arthur, et me voici parti à m'engager, *et* au pas de course *encore* (Céline, *Voyage*,1932, page 14). [= *και* τρέχοντας *μάλιστα*.]» (*TLFi*, http://www.le-tresor-de-la-langue.fr/definition/encore).

[11] Ενώ με το *même*: *et* Χ *même*/*et même* Χ.

[12] Για κάτι αντίστοιχο στη ΝΕ, δηλ. για τη συγγένεια του *ίδιος* με το *ακόμα* στην παραχωρητική-επιδοτική χρήση του με το *και*, βλ. ωστόσο Τζάρτζανος (1946, §93, σελ. 146), όπου και τα παραδείγματα: «*Κι'* ο βασιλιάς *ακόμη* εκεί με όλους μας είν' ίσα (= *και ο ίδιος* ο β.), Θα θυσίαζε *και* το σπίτι του *ακόμη* για το κόμμα (= *το ίδιο* το σπίτι του)».

4. Αναλυτική παρουσίαση και κατηγοριοποίηση των δεδομένων

4.1. *Encore*

Στον *Ξένο* του Camus υπάρχουν συνολικά 74 εμφανίσεις του *encore.* Όπως ήδη αναφέραμε, διακρίνονται δύο βασικές σημασίες: (α) συνέχιση και (β) επανάληψη ή προσθήκη.

(α) Συνέχιση μιας κατάστασης ή διαδικασίας. Εδώ, το *encore* συνοδεύει ρήμα ή επίθετο και η χαρακτηριστική του μετάφραση είναι το *ακόμα.* Η περίπτωση αυτή αντιστοιχεί σε 16 παραδείγματα στον *Ξένο*, 11 με ρήμα, 3 με ρήμα και άρνηση[13] και 2 με επίθετο.

> 1.1.20.[14] J'ai pensé aux collègues du bureau. À cette heure ils se levaient pour aller au travail : pour moi c'était toujours l'heure la plus difficile. *J'ai encore réfléchi un peu à ces choses, mais j'ai été distrait par une cloche qui sonnait à l'intérieur des bâtiments.*
> (Δδ.36) *Σκέφθηκα ακόμα λίγο* γι' αυτά τα πράγματα, ξέδωσα όμως από μια καμπάνα που σήμαινε στο βάθος μέσα στα χτίρια.
> (Ζ.13) *Συλλογίστηκα λίγο ακόμα* αυτά τα πράγματα, αλλά ένα κουδούνι, που χτυπούσε μέσα στα κτίρια, με απέσπασε απ' τους λογισμούς μου.
> (Υ.23) *Σκέφτηκα ακόμα λίγο έτσι*, μα με σταμάτησε ένα κουδούνι που ακούστηκε να χτυπάει μέσα στο χτίριο.
> (Κ.23) *Συνέχισα να σκέφτομαι κι άλλο* αυτά τα πράγματα, αλλά η προσοχή μου αποσπάστηκε από ένα καμπανάκι που χτυπούσε μέσα στο κτίριο.
> (Δι.14) *Συλλογίστηκα λίγο* αυτά τα πράγματα αλλά κόπηκα από ένα καμπανάκι που χτυπούσε στο εσωτερικό των χτιρίων.
> (Α.15) *Αυτά σκεφτόμουνα* όταν την προσοχή μου απέσπασε μια καμπάνα που σήμανε στο εσωτερικό των κτιρίων.

> 1.2.2. Je l'ai aidée [Marie] à monter sur une bouée et, dans ce mouvement, j'ai effleuré ses seins. *J'étais encore dans l'eau quand elle était déjà à plat ventre sur la bouée.* Elle s'est retournée vers moi. Elle avait les cheveux dans les yeux et elle riait. Je me suis hissé à côté d'elle sur la bouée.
> (Δδ.45) *Ήμουνα ακόμη μέσα στο νερό*, όταν εκείνη ξάπλωσε με την κοιλιά πάνω στη σημαδούρα.
> (Ζ.19) *Ήμουνα ακόμα μέσα στο νερό* όταν εκείνη είχε κιόλας ξαπλώσει μπρούμυτα στη σημαδούρα.
> (Κ.30) *Ήμουν ακόμα στο νερό* όταν εκείνη ήταν ήδη μπρούμυτα.
> (Υ.29) *Ήμουν ακόμα μέσα στο νερό* όταν εκείνη είχε ξαπλώσει κιόλας, μπρούμητα πάνω στη σημαδούρα.

---

[13] Ο συνδυασμός του *encore* με άρνηση παράγει διεργασίες στις οποίες δεν θα αναφερθούμε στην παρούσα μελέτη. Ας σημειώσουμε όμως ότι τα σχετικά παραδείγματα που διαθέτουμε δεν αναιρούν την ανάλυσή μας.

[14] Τα τρία διαδοχικά ψηφία για την παραπομπή των παραδειγμάτων αντιστοιχούν στα δύο μέρη του *L'Étranger* (1ο ή 2ο), τον αριθμό κεφαλαίου και την παράγραφο (δική μας αρίθμηση). Έτσι αποφεύγεται η σύγχυση που μπορεί να προκύψει με την αναφορά σε εκδόσεις με διαφορετική σελιδαρίθμηση. Οι παραπομπές στις μεταφράσεις σημειώνονται με τη συντομογραφία του εκδοτικού οίκου (βλ. σημ. 4) και τη σελίδα. Διατηρούμε την ορθογραφία και τη στίξη των εκδόσεων. Οι υπογραμμίσεις με πλάγια, για τη διευκόλυνση του αναγνώστη, είναι δικές μας.

(Δι.20) *Ήμουν ακόμη στο νερό* όταν εκείνη είχε ξαπλώσει πάνω στη σημαδούρα.
(Α.21) Εγώ *ήμουνα Ø μέσα στο νερό* ενώ εκείνη είχε ξαπλώσει με την κοιλιά.

Σε αυτά τα παραδείγματα, με το *encore* προστίθεται μια επιπλέον στιγμή στον χρονικό άξονα της διάρκειας μιας διαδικασίας ή μιας κατάστασης (π.χ., *réfléchir* 'σκέφτομαι', *être dans l'eau* 'είμαι στο νερό'). Το *encore* δηλώνει τη συνέχιση αυτής της διαδικασίας/κατάστασης, που ακολουθείται από − ή βρίσκεται σε αντίστιξη με − μία άλλη: μια καμπάνα που χτυπάει, στο πρώτο παράδειγμα, αποσπά τον αφηγητή από τις σκέψεις του· ο αφηγητής είναι ακόμα στο νερό, ενώ η Μαρί έχει ξαπλώσει κιόλας στη σαμπρέλα (*bouée*), στο δεύτερο παράδειγμα. Εάν παραστήσουμε τη διαδικασία/κατάσταση με ένα διάστημα μεταξύ δύο όρθιων αγκυλών [ ], με τα χ_1, χ_2, χ_3 τις διαδοχικές στιγμές διάρκειας της διαδικασίας/κατάστασης και με το ψ τη διαδικασία/κατάσταση που ακολουθεί ή βρίσκεται σε αντίστιξη με το χ, έχουμε το σχήμα:

Σχήμα 1.

$$[\chi_1, \chi_2, \chi_3 \ldots \chi_{encore}] \ \psi$$

όπου το χ_{encore} δηλώνει την επιπλέον στιγμή που προσθέτει το *encore* στη διαδοχή των στιγμών που προϋποτίθενται. Π.χ., για το πρώτο παράδειγμα:

[*réfléchir*$_1$, *réfléchir*$_2$, *réfléchir*$_3$… *réfléchir*$_{encore}$] ψ = *j'ai été distrait par une cloche*

Στο επόμενο παράδειγμα το *encore* συνοδεύει επίθετο και η αξία του είναι ανάλογη αν και, στην περίπτωση αυτή, το ψ δεν εκφράζεται ρητά στα άμεσα συμφραζόμενα, αλλά εννοείται: το σχέδιο κάποια στιγμή δεν θα είναι πια αόριστο, αλλά συγκεκριμένο και υλοποιήσιμο. Το χ έχει δηλ. εδώ μια αρνητική ερμηνεία, εφόσον το σχέδιο είναι ακόμα μόνο σκέψη και δεν πρόκειται να υλοποιηθεί (ψ) άμεσα (βλ. Α.41):

1.5.3. Il [le patron] m'a déclaré qu'il allait me parler *d'un projet encore très vague*. Il voulait seulement avoir mon avis sur la question.
(Ζ.39) Μου ανακοίνωσε πως θα μου μιλούσε για κάποιο πολύ *αόριστο ακόμα σχέδιο*.
(Κ.52) Μου ανακοίνωσε πως θα μου μιλούσε για ένα *σχέδιο*, προς το παρόν *ακόμα αόριστο*.
(Α.41) Μου δήλωσε πως ήθελε να μου μιλήσει για κάποιο *σχέδιο*, που *ακόμα ήταν μόνο σκέψη*.
(Υ.49) Μου είπε ότι ήθελε να μου μιλήσει για ένα σχέδιό του, *αόριστο ακόμα*.
(Δδ.73) Μου δήλωσε πως ήθελε να μου μιλήσει για κάποιο σχέδιό του, *αόριστο για την ώρα*.
(Δι.39) Μου δήλωσε ότι ήθελε να μου μιλήσει για ένα *αόριστο σχέδιο Ø*.

Στο corpus μας το ψ που οριοθετεί το τέλος του χ εμφανίζεται άμεσα στο δεξί περιβάλλον του *encore*. Απαντούν χαρακτηριστικά οι σύνδεσμοι: *mais* 'αλλά', *quand* 'όταν', *puis* 'μετά', *ensuite* 'ύστερα', *lorsque* 'όταν' ή υπάρχει απλή παράταξη.

Ως προς αυτά τα χαρακτηριστικά του, το *encore* συναντά τη σημασιολογία του *ακόμα*, που επίσης δηλώνει, στις "χρονικές" χρήσεις του, συνέχιση διαδικασίας ή κατάστασης πριν από επικείμενη αλλαγή (Σετάτος 1986, Δελβερούδη 2007). Ενδιαφέρον παρουσιάζει, ωστόσο, το γεγονός ότι στο corpus μας μόνο 3 από τα 11 παραδείγματα αυτής

της κατηγορίας μεταφράζονται με *ακόμα* από όλους τους μεταφραστές (βλ. π.χ. παρακάτω το 1.3.12). Αυτή η απόκλιση ίσως οφείλεται στη χρήση του passé composé που καθιστά απαραίτητο το *encore*, όταν χρειάζεται να δηλωθεί η συνέχεια. Στις μεταφράσεις στη ΝΕ, όμως, η αξία αυτή αποδίδεται εναλλακτικά με ρήματα δηλωτικά συνεχούς ποιού ενεργείας (*συνεχίζω*, *εξακολουθώ*), χρονικά και τροπικά επιρρήματα (*πάντα*, *αργά*) ή απλώς με το ρήμα σε παρατατικό χρόνο που ενέχει την έννοια της διάρκειας (συχνά και με επικείμενη αλλαγή).

Η αλλαγή κατάστασης, τις περισσότερες φορές, αφορά μια μεταβολή που συμβαίνει στον χρονικό άξονα, όπως στα παραπάνω παραδείγματα, ενδέχεται, όμως, μετά το *encore* να δηλώνεται μια αντίστιξη διαφορετικής φύσης:

> 1.3.12. Raymond a continué. *Ce qui l'ennuyait, « c'est qu'il avait encore un sentiment pour son coït ». Mais il voulait la punir.*
> (Δδ.60) Εκείνο που τον στενοχωρούσε, «είναι γιατί *είχε κάποιο αισθηματάκι ακόμα* μ' αυτή τη μουσίτσα». Ήθελε όμως να την τιμωρήσει.
> (Ζ.30) Εκείνο που τον ενοχλούσε ήταν «πως *ήθελε ακόμα το ζευγάρωμα* μαζί της». Ήθελε όμως να την τιμωρήσει.
> (Κ.42) Αυτό που τον ενοχλούσε ήταν «πως *ποθούσε ακόμα να πλαγιάζει* μαζί της». Ήθελε όμως να την τιμωρήσει.
> (Α.32) Αυτό που τον απασχολούσε ήταν πως *έτρεφε ακόμη αισθήματα* για το παλιοθήλυκο. Ήθελε όμως να την τιμωρήσει.
> (Υ.40) Αυτό που τον πείραζε, ήταν ότι *αισθανόταν ακόμα κάτι* για την «πόρνη» του.
> (Δι.31) Αυτό που τον στενοχωρούσε ήταν ότι *του άρεσε ακόμα*. Αλλά ήθελε να την τιμωρήσει.

Στο παράδειγμα αυτό σε ελεύθερο πλάγιο λόγο, όπου ο αφηγητής μεταφέρει το πρόβλημα που του εκμυστηρεύεται ο Raymond σχετικά με τη φιλενάδα του, δεν υπάρχει χρονική αλληλουχία μεταξύ του *χ* και του *ψ*, καθώς το *χ*: *il avait un sentiment pour son coït* 'την ποθούσε' και το *ψ: il voulait la punir* 'ήθελε να την τιμωρήσει' είναι ταυτόχρονα. Η παράθεσή τους, ωστόσο, εκφράζει μια εσωτερική, ψυχολογική σύγκρουση, αφού ο ομιλητής (Raymond), με το *ψ*, δηλώνει την επιθυμία του να ανατρέψει το *χ*, του οποίου τη συνέχιση δηλώνει το *encore*. Ας σημειωθεί ότι αυτή η περίπτωση κατέστη δυνατό να ανιχνευθεί χάρη στη φύση του corpus που επιλέξαμε, δηλ. χάρη στο ενιαίο, συνεχές κείμενο που μας επιτρέπει να έχουμε έλεγχο εκτεταμένων συμφραζομένων. Κάτι ανάλογο έχουμε και με το επόμενο παράδειγμα:

> 1.6.25. J'ai fait quelques pas vers la source. L'Arabe n'a pas bougé. Malgré tout, *il était encore assez loin.*
> (Δδ.94) Έκανα μερικά βήματα προς την πηγή. Ο αράπης δε σάλεψε. Παρ' όλα αυτά όμως *ήταν ακόμα αρκετά μακριά*.
> (Ζ.55) Έκανα μερικά βήματα προς την πηγή. Ο Άραβας δεν κουνήθηκε. *Ήταν* όμως *αρκετά μακριά ακόμα*.
> (Κ.68) Έκανα μερικά βήματα προς την πηγή. Ο Άραβας δε σάλεψε. Ωστόσο, *ήταν ακόμα αρκετά μακριά*.
> (Α.57) Γι' αυτό έκανα λίγα βήματα προς την πηγή. Ο Άραβας δεν σάλεψε, ωστόσο, *ήταν ακόμη αρκετά μακριά*.

(Υ.65) Έκανα μερικά βήματα προς την πηγή. Ο αράπης δεν κουνήθηκε. Ωστόσο *ήταν ακόμα αρκετά μακριά*.
(Δι.56) Έκανα μερικά βήματα προς την πηγή. Ο Άραβας δεν κουνήθηκε. *Ήταν ακόμα αρκετά μακριά*.

Και εδώ, το σημείο αντίθεσης δεν είναι χρονικό, καθώς δηλώνεται κυρίως μια αντίστιξη, ανάμεσα σε αυτό που εξακολουθεί να συμβαίνει (ο Άραβας ήταν ακόμα μακριά) και κάτι λογικά αναμενόμενο, δηλ. ο Άραβας να βρίσκεται πιο κοντά στον αφηγητή, εξαιτίας των βημάτων που αυτός έκανε προς τη μεριά του.

Στο επόμενο παράδειγμα η μη αποκλειστικά χρονική σχέση του *χ* και του *ψ* φαίνεται και από τη μεταφραστική επιλογή στο Α.25. Το *βέβαια*, εδώ, δηλώνει χαρακτηριστικά μιαν αντίθεση του τύπου 'ναι μεν… αλλά':

1.2.10. Ceux qui revenaient des cinémas de la ville arrivèrent un peu plus tard. Ils semblaient plus graves. *Ils riaient encore, mais de temps en temps, ils paraissaient fatigués et songeurs.*
(Δδ.50) *Γελούσαν ακόμα*, μα από καιρό σε καιρό φαίνονταν σκεπτικοί και ονειροπαρμένοι.
(Ζ.23) *Γελούσαν ακόμα*, όμως φαίνονταν πότε πότε κουρασμένοι και σκεφτικοί.
(Κ.34) *Γελούσαν ακόμα*, αλλά πού και πού έδειχναν κουρασμένοι και σκεφτικοί.
(Υ.33) *Γελούσαν ακόμη*, αλλά κάπου-κάπου έμοιαζαν κουρασμένοι και σκεφτικοί.
(Δι.24) *Γελούσαν ακόμα*, μα πότε-πότε φαίνονταν κουρασμένοι και σκεφτικοί.
(Α.25) *Γελούσαν βέβαια*, αλλά κατά διαστήματα φαίνονταν κουρασμένοι, προβληματισμένοι.

Πράγματι, η αντιστοίχιση του *encore* με το *ακόμα* δεν είναι απόλυτη: η σημασιολογία του *encore* επιτρέπει χρήσεις που δύσκολα καλύπτει το *ακόμα*. Όπως φαίνεται στο παρακάτω παράδειγμα, η κατά λέξη μετάφραση με *ακόμα* είναι δύσκολα αποδεκτή:

2.3.8. […] j'ai vu se lever un à un […] le directeur et le concierge de l'asile, le vieux Thomas Pérez, Raymond, Masson, Salamano, Marie. […] *Je m'étonnais encore de ne pas les avoir aperçus plus tôt*, lorsque à l'appel de son nom, le dernier, Céleste s'est levé.
(Υ.88) *Ακόμα ήμουν ξαφνιασμένος* που δεν τους είχα διακρίνει από πριν
(Δι.78) *Ήμουν ακόμα έκπληκτος* που δεν τους είχα δει πιο πριν
(Δδ.128) *Παραξενεύθηκα τότε* που δεν τους είχα δει πρωτύτερα
(Α.83) *Απόρησα* που δεν τους είχα αντιληφθεί νωρίτερα
(Ζ.78) *Απορούσα* που δεν τους είχα διακρίνει νωρίτερα
(Κ.96) *Εξακολουθούσα ν' απορώ* που δεν τους είχα προσέξει νωρίτερα

Η αιτία της δυσκολίας αντιστοίχισης του *encore* με το *ακόμα* εδώ εντοπίζεται στον συνδυασμό του *encore* με ένα ρήμα με το ιδιαίτερο ποιόν ενεργείας των ρημάτων ψυχικής μετάπτωσης (*s'étonner*). Το *ακόμα*, που μας τοποθετεί στο εσωτερικό του εννοιολογικού πεδίου, παρουσιάζει εξ αρχής περιορισμούς χρήσης σε περιπτώσεις υπέρβασης των ορίων που θέτει το ποιόν ενεργείας του ρήματος. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, βλέπουμε ότι ένα ρήμα με ποιον ενεργείας που δηλώνει ένα συμπαγές όλο, χωρίς χρονικές υποδιαιρέσεις, σε συνδυασμό με τις σημασιολογικές ιδιότητες του αόριστου (*ξαφνιάστηκα*, *απόρησα*), δεν

είναι συμβατό με το *ακόμα* (πρβ. *σκεφτόμουν/σκέφτηκα ακόμα* = 'λίγο περισσότερο' *vs* ?*απορούσα/*απόρησα ακόμα*). Έτσι, στις δύο μεταφράσεις όπου το *encore* αποδίδεται με *ακόμα* (Υ.88, Δι.78), αυτό επισυνάπτεται στο ρήμα *είμαι* ακολουθούμενο από μετοχή παρακειμένου ή από τύπο σε *-τος*. Αντίθετα, στις επόμενες τρεις μεταφράσεις, χωρίς το *ακόμα*, εμφανίζονται ρήματα όπως *παραξενεύομαι* και *απορώ* (σε αόριστο ή παρατατικό), ενώ στην τελευταία, η έννοια της συνέχειας εκφράζεται από ένα ρήμα δηλωτικό όψης, το *εξακολουθώ*.

(β) Στη δεύτερη αξία του *encore* δεν εμπλέκεται ο χρονικός άξονας, όπως στην προηγούμενη περίπτωση, και κυρίως δεν έχουμε τη σχέση του *χ* (*σκεφτόμουν ακόμα*) με το *ψ* (*χτύπησε η καμπάνα*). Βρισκόμαστε στο εσωτερικό του εννοιολογικού πεδίου *χ*, χωρίς να λαβαίνουμε υπόψη το εξωτερικό του, *ψ*. Διακρίνονται τρεις υποκατηγορίες: (i) επιπλέον εμφάνιση μιας διαδικασίας ή κατάστασης (*πάλι/ξανά* χ) (ii) επιπλέον «αντικείμενο» (*άλλο/ακόμα ένα* χ) (iii) επιπλέον βαθμός (*ακόμα πιο* χ).

Αυτή η τριμερής διαφοροποίηση στο εσωτερικό του (β) υπαγορεύεται από τις διαφορετικές γραμματικές κατηγορίες (ρήμα, όνομα, επίθετο) που εμπλέκονται στην κατανομή του *encore*. Σε αντίθεση με την προηγούμενη σημασία όπου το *encore* συνδέεται, όπως είναι αναμενόμενο, μόνο με ρήματα και επίθετα, με αυτή τη σημασία, που αντιστοιχεί σε 52 παραδείγματα στον *Ξένο*, η κατανομή είναι πολύ πλούσια: σε 33 παραδείγματα το *encore* συνδέεται με ρήμα, σε 10 με όνομα, σε 3 με επιθετικό σύνολο και σε 6 με επίρρημα (collocations: π.χ.: *là encore, c'est à peine encore*).

Όταν το *encore* συνοδεύει ρήμα, στην κατηγορία (β), δηλ. χωρίς το *ψ*, δηλώνεται η επανάληψη μιας πράξης που είχε συμβεί και προηγουμένως. Η περίπτωση αυτή μπορεί να παρασταθεί με το σχήμα:

Σχήμα 2.

$$\left[\ [\ ]\chi_1 \ldots [\ ]\chi_2\ \right]$$

όπου στο εσωτερικό της έννοιας *χ* το πρώτο διάστημα μεταξύ των δύο όρθιων αγκυλών χ_1 αναπαριστά μια πράξη και το δεύτερο διάστημα χ_2, την επανάληψή της, που δηλώνεται με το *encore*.

1.4.3. J'ai raconté à Marie l'histoire du vieux et elle a ri. Elle avait un de mes pyjamas dont elle avait retroussé les manches. Quand elle a ri j'ai eu encore envie d'elle. Un moment après, elle m'a demandé si je l'aimais. Je lui ai répondu que cela ne voulait rien dire, mais qu'il me semblait que non. Elle a eu l'air triste. *Mais en préparant le déjeuner, et à propos de rien, elle a encore ri de telle façon que je l'ai embrassée.*

(Δδ.66) Ετοιμάζοντας όμως το φαγητό και από κάποια ασήμαντη μάλιστα αφορμή, *γέλασε πάλι* με ένα τέτοιο τρόπο, που την αγκάλιασα.

(Ζ.34) Καθώς, ωστόσο, ετοιμάζαμε το φαγητό και, χωρίς λόγο, *γέλασε πάλι*, έτσι που τη φίλησα.

(Κ.46) Καθώς όμως ετοιμάζαμε το μεσημεριανό, και δίχως λόγο, *γέλασε πάλι* με τέτοιο τρόπο που τη φίλησα.

(Δι.35) Αλλά ενώ ετοίμαζε το φαγητό και χωρίς μεγάλο λόγο, *γέλασε πάλι* τόσο όμορφα που τη φίλησα.

(Υ.44) Ετοιμάζοντας όμως το φαγητό, *γέλασε ξανά*, χωρίς κανένα λόγο, έτσι που την αγκάλιασα.
(Α.36) Την ώρα που ετοιμάζαμε το φαγητό, και χωρίς κανένα λόγο, *γέλασε Ø* με τέτοιο τρόπο που την αγκάλιασα.

Βεβαίως, το *encore* μπορεί να δηλώνει επανάληψη ύστερα όχι από μία, αλλά περισσότερες εμφανίσεις μιας πράξης, όπως στο ακόλουθο παράδειγμα, όπου ο αφηγητής πίνει καφέ σε τρία διαφορετικά χρονικά διαστήματα:

1.1.19. Il [le concierge] m'a offert alors d'apporter une tasse de café au lait. Comme j'aime beaucoup le café au lait, j'ai accepté et il est venu un moment après avec un plateau. *J'ai bu.* […] *Nous avons tous pris du café,* servi par le concierge. [...] J'étais fatigué. Le concierge m'a conduit chez lui et j'ai pu faire un peu de toilette. *J'ai encore pris du café au lait qui était très bon*. Quand je suis sorti, le jour était complètement levé.
(Δδ.36) *Ξαναπήρα* καφέ με γάλα, που ήταν περίφημος πάνω στην ώρα.
(Ζ.12-13) *Ήπια πάλι* καφέ με γάλα, που ήταν πολύ καλός.
(Δι.13) *Ήπια πάλι* καφέ με γάλα, ήταν πολύ καλό.
(Κ.23) *Ήπια κι άλλο* καφέ με γάλα που ήταν εξαιρετικός.
(Α.15) *Ήπια κι άλλον* καφέ με γάλα που μου 'κανε καλό.
(Υ.23) *Ήπια και* καφέ με γάλα που ήταν πολύ καλός.

Σχήμα 3.

$$\Big[\ [\ ]\chi_1 \ldots [\ ]\chi_2 \ldots [\ ]\chi_3 \ldots [\ ]\chi_n\ \Big]$$

Σε αντίθεση με την περίπτωση (α), εδώ υπάρχει λύση συνέχειας στον χρονικό άξονα, αλλά όχι στο εννοιολογικό πεδίο, παραμένουμε δηλ. στο εσωτερικό της έννοιας ΠΙΝΩ. Ο αφηγητής είχε πιει και προηγουμένως καφέ, μεσολάβησε ένα διάστημα, και μετά, ξαναήπιε.

Αυτή η δυνατότητα του *encore* να δηλώνει επανάληψη πράξης με λύση συνέχειας στον χρονικό άξονα (πρβ. Hamelin 2015 για τη διακριτική λειτουργία του *encore*) δεν παρέχεται από το *ακόμα* το οποίο δεν είναι συμβατό με τη δήλωση διακριτών εμφανίσεων της έννοιας μέσα στο εννοιολογικό της πεδίο, παρά μόνο, όπως θα δούμε στη συνέχεια, με τη συνδρομή άλλων δεικτών: ενός αριθμητικού στοιχείου (βλ. προσθήκη ενός επιπλέον στοιχείου: *ακόμα ένα ποτηράκι*) ή ενός επιρρήματος διαβάθμισης (βλ. προσθήκη ενός επιπλέον βαθμού: *ακόμα πιο όμορφος*). Επομένως, οι σημασιολογικές ιδιότητες του *ακόμα*, σε αντίθεση με αυτές του *encore*, δεν του επιτρέπουν να χρησιμοποιηθεί για τη δήλωση επανάληψης μιας πράξης. Γι' αυτό στη ΝΕ το *encore* εδώ αποδίδεται με άλλους δείκτες: είτε με το πρόθημα *ξανά-* είτε με τα επιρρήματα *ξανά* και *πάλι* είτε με μεταφορά της επανάληψης από το ρήμα στο αντικείμενο, με το προσδιοριστικό *κι άλλ-ος, -η, -ο* (βλ. παραπάνω Κ23, Α15: *ήπια κι άλλο καφέ με γάλα*). Στο επόμενο παράδειγμα βλέπουμε κάποιες από αυτές τις μεταφράσεις.

1.1.26. Pérez m'a paru très loin, perdu dans une nuée de chaleur, puis je ne l'ai plus aperçu. Je l'ai cherché du regard et j'ai vu qu'il avait quitté la route et pris à travers

champs. […] J'ai compris que Pérez qui connaissait le pays coupait au plus court pour nous rattraper […] *Il a repris encore à travers champs et comme cela plusieurs fois*.

(Δδ.42) *Είχε κόψει ξανά* μέσα από τα χωράφια, κάθε τόσο το ίδιο…

(Α.20) *Είχε κόψει ξανά* δρόμο μέσα απ' τα χωράφια κι αυτό το έκανε κάμποσες φορές.

(Υ.27) *Ξαναπήρε το δρόμο* μεσ' απ' τα χωράφια κι αυτό έγινε πολλές φορές.

(Δι.18) *Ξανάκοψε* απ' τα χωράφια πολλές φορές.

(Ζ.17) *Είχε κόψει πάλι* μέσα απ' τα χωράφια κι αυτό ξανάγινε πολλές φορές.

(Κ.28) *Έκοψε πάλι* ανάμεσα απ' τα χωράφια και συνέχισε έτσι πολλές φορές.

Στις περιπτώσεις όπου το *encore* συντάσσεται με ονοματικό σύνολο (αριθμητικό + ουσιαστικό) ή επιθετικό σύνολο (*plus* + επίθετο), δηλώνει, αντίστοιχα, την προσθήκη ενός ή περισσότερων στοιχείων σε ένα προϋπάρχον σύνολο:

1.6.25. Alors j'ai tiré *encore quatre fois* sur un corps inerte

(Δδ. 96) Τότε, τράβηξα, *ακόμα τέσσερεις φορές*…

(Υ. 66) Τότε έριξα *ακόμα τέσσερις φορές* σ' ένα σώμα ακίνητο…

(Ζ. 56) Τράβηξα τότε *κι άλλες τέσσερις φορές*…

(Κ. 69) Τότε, πυροβόλησα *άλλες τέσσερις φορές*…

(Α. 58) Και τότε κάρφωσα *άλλες τέσσερις σφαίρες*…

(Δι. 57) Τότε τράβηξα *άλλες τέσσερις φορές* πάνω σ' ένα άψυχο σώμα…

ή έναν ανώτερο βαθμό σε μια κλίμακα διαβάθμισης, με σημασία επίτασης:

1.1.8. Je suis entré. C'était une salle *très claire*, blanchie à la chaux et recouverte d'une verrière. […]. 1.1.15. *D'avoir fermé les yeux, la pièce m'a paru encore plus éclatante*.

(Δδ.32) Έχοντας κλεισμένα τα μάτια, η κάμαρα μου φάνηκε *ακόμα πιο φωτεινή* στη λευκότητά της.

(Α.12) Το ξαφνικό άνοιγμα των ματιών μου έκανε *ακόμα πιο εκτυφλωτική* την ασπράδα των τοίχων.

(Ζ.10) Επειδή είχα κλείσει τα μάτια, το δωμάτιο μου φάνηκε *ακόμα πιο αστραφτερό*.

(Δι.11) Τώρα που είχα κλείσει τα μάτια, η ασπράδα της κάμαρας μου φάνηκε *ακόμα πιο εκτυφλωτική*.

(Κ.21) Όταν άνοιξα τα μάτια, το δωμάτιο μου φάνηκε *πιο εκθαμβωτικά λευκό*.

(Υ.20) Επειδή είχα κλείσει τα μάτια μου η ασπράδα του δωματίου με θάμπωσε *πιο πολύ από πριν*.

Η αίθουσα, στην πρώτη αναφορά (1.1.8.) περιγράφεται ως *πολύ φωτεινή* (*très claire*). Στη δεύτερη αναφορά (1.1.15.), με το *encore*, περιγράφεται ως *ακόμα πιο φωτεινή*, δηλ. το *encore* δηλώνει έναν επιπλέον βαθμό στην ήδη κατασκευασμένη κλίμακα διαβάθμισης. Εάν το χ_1 είναι η απλή αναφορά μιας έννοιας και το χ_2 η έννοια σε έναν μεγαλύτερο βαθμό, το χ_3,με το *encore*, δηλώνει έναν επιπλέον βαθμό με κατεύθυνση προς τον απόλυτο, υπερθετικό βαθμό ($\chi!$):

Σχήμα 4.

$$\left[\ \chi_1 \rightarrow \chi_2 \rightarrow \chi_3 \text{ (encore plus } \chi) \rightarrow \chi!\ \right]$$

Ολοκληρώνοντας αυτή την ενότητα θα αναφερθούμε σε περιπτώσεις όπου η ερμηνεία του *encore* δεν κλίνει κατά τρόπο σαφή προς την πρώτη (α) ή τη δεύτερη (β) σημασία, αλλά οι δύο εν δυνάμει σημασίες του παραμένουν ενεργές. Οι περιπτώσεις αυτές, τις οποίες θα ονομάσουμε με τον όρο "ενεργή πολυσημία", δείχνουν ότι σε δείκτες όπως το *encore* οι διαφορετικές αξίες δεν είναι πάντα απόλυτα διακριτές μεταξύ τους με τον σαφή τρόπο που κωδικοποιούνται στα λεξικά. Η ενεργή πολυσημία συνηγορεί υπέρ της υπόθεσης μιας 'μονοσημικής' βάσης της πολυσημίας (βλ. αφηρημένο σχήμα – forme schématique, πρβ. Hamelin 2015) που επιτρέπει την επιλογή της μίας ή της άλλης αξίας, ανάλογα με τα συμφραζόμενα. Όταν αυτά δεν επαρκούν για μια τέτοια επιλογή, τα ενδεχόμενα παραμένουν ανοικτά και ο ακροατής – αναγνώστης – συνομιλητής μπορεί να επιλέξει την ερμηνεία που επιθυμεί ή να μην κάνει καν επιλογή. Όπως είναι αναμενόμενο, οι περιπτώσεις αυτές είναι προβληματικές για τη μετάφραση, διότι ούτε το *ακόμα* ούτε τα *πάλι/ξανά/κι άλλο* καλύπτουν όλο το εύρος σημασιών (α) + (β) του *encore*. Αυτό φαίνεται στο επόμενο παράδειγμα, όπου θα παρατηρήσουμε και το συναφές πρόβλημα της απόδοσης ενός passé composé σε συνάρτηση με το *encore*, με συνοπτικό (αόριστο) ή εξακολουθητικό (παρατατικό) χρόνο:

1.1.7. Le directeur *m'a encore parlé*. Mais je ne l'écoutais presque plus.
(Δδ.28) Ο διευθυντής μου *μίλησε ακόμα*. Μα σχεδόν δεν τον άκουγα πια.
(Ζ.7) Ο διευθυντής *μιλούσε ακόμα*. Αλλά σχεδόν δεν τον άκουγα πια.
(Κ.17) Ο διευθυντής *συνέχισε να μιλά*. Μα σχεδόν δεν τον άκουγα.
(Α.9) Ο διευθυντής *μιλούσε συνέχεια*, αλλά εγώ δεν τον άκουγα σχεδόν καθόλου.
(Δι.7) Ο διευθυντής *μίλησε κι άλλο*. Αλλά δεν τον άκουγα πια.
(Υ.17) Ο διευθυντής μου *μίλησε κι άλλο*, αλλά δεν τον άκουγα πια.

Στο συγκεκριμένο παράδειγμα, το αριστερό περιβάλλον δεν επιτρέπει να επιλέξουμε ανάμεσα στη σημασία (α) και (β). Ο αφηγητής, απορροφημένος από τις σκέψεις του, παύει να ακούει τον διευθυντή του γηροκομείου, ο οποίος ενδέχεται στο διάστημα αυτό να συνέχισε ή όχι να μιλά. Το *encore* εδώ παρουσιάζει μια ενεργή πολυσημία, εφόσον μπορεί να ερμηνευτεί είτε ως *ακόμα* (ο διευθυντής δεν σταμάτησε να μιλά) είτε ως *πάλι- κι άλλο* (ο διευθυντής είχε πάψει να μιλά). Οι πιθανές αυτές επιλογές αντανακλώνται στις διαφορετικές μεταφραστικές επιλογές.

Στα τρία επόμενα παραδείγματα, όλα σε παρατατικό χρόνο, παρατηρείται επίσης το φαινόμενο της ενεργής πολυσημίας, μεταξύ του *encore*-ακόμα και του *encore*-πάλι. Το πρώτο παράδειγμα ενδέχεται να σημαίνει είτε ότι η Μαρί, παρά το γεγονός ότι τώρα φορούσε καπέλο, εξακολουθούσε να είναι όμορφη, δηλ. χωρίς λύση συνέχειας (*encore*-ακόμα) είτε ότι ήταν και αυτή τη φορά όμορφη, όπως και τις προηγούμενες (*encore*-πάλι):[15]

[15] Για τη διάκριση μεταξύ *encore* και *toujours*, βλ. Hamelin 2015.

2.3.17. elle [Marie] avait mis un chapeau et elle était *encore* belle. Mais je l'aimais mieux avec ses cheveux libres.
(Δδ.137) Είχε βάλει ένα καπέλο και ήταν πιο όμορφη *ακόμα* (sic)
(Ζ.84) Φορούσε καπέλο κι ήταν *πάλι* πολύ όμορφη.
(Κ.102) Φορούσε καπέλο και ήταν *πάντα* όμορφη.
(Α.89) Φορούσε καπέλο και ήταν όμορφη όπως *πάντα*.
(Υ.93) Φορούσε ένα καπέλο κι ήταν ακόμα πιο όμορφη.
(Δι.84) Φορούσε ένα καπέλλο κι ήταν όμορφη.

Στα δύο επόμενα παραδείγματα, το *encore* μπορεί να σημαίνει είτε συνέχιση μιας κατάστασης 'έχω δίκιο', 'είμαι ευτυχισμένος' είτε επανάληψή της μετά από λύση συνέχειας στον χρονικό άξονα. Η ενεργή αυτή πολυσημία στη μετάφραση αναγκαστικά χάνεται, αφού στη ΝΕ δεν υπάρχει δείκτης που να καλύπτει όλο το εύρος σημασιών του *encore*. Παρατηρούμε επιπλέον ότι στο δεύτερο παράδειγμα, όλοι οι μεταφραστές επιλέγουν την ερμηνεία *ακόμα* (ο αφηγητής δεν έπαψε να είναι ευτυχισμένος), αποκλείοντας την ερμηνεία *πάλι* (ο αφηγητής υπήρξε ευτυχισμένος, και τώρα, λίγο πριν την εκτέλεσή του, είναι και πάλι ευτυχισμένος):

2.5.25. Mais j'étais sûr de moi, sûr de tout, plus sûr que lui [l'aumonier], sûr de ma vie et de cette mort qui allait venir. Oui, je n'avais que cela. Mais du moins, je tenais cette vérité autant qu'elle me tenait. J'avais eu raison, j'avais *encore* raison, j'avais toujours raison.
(Δδ.173) Είχα δίκιο, *είχα και τώρα* δίκιο, είχα πάντοτε δίκιο.
(Ζ.110) Είχα δίκιο, *εξακολουθούσα να έχω* δίκιο, πάντα είχα δίκιο.
(Κ.129) Είχα δίκιο, κι ακόμα έχω, πάντα είχα δίκιο.
(Α.117) Είχα δίκιο, είχα *ακόμη* δίκιο, πάντα είχα δίκιο.
(Υ.118) Είχα δίκιο, έχω *ακόμα* δίκιο, θα έχω πάντα δίκιο.
(Δι.110) Είχα δίκηο κι έχω *ακόμα* δίκηο και θάχω πάντα δίκηο.

2.5.26. … je m'ouvrais pour la première fois à la tendre indifférence du monde. De l'éprouver si pareil à moi, si fraternel enfin, j'ai senti que j'avais été heureux, et que je l'étais *encore*. Pour que tout soit consommé, pour que je me sente moins seul, il me restait à souhaiter qu'il y ait beaucoup de spectateurs le jour de mon exécution et qu'ils m'acceuillent avec des cris de haine.
(Δδ.175) Αιστάνθηκα πως υπήρξα ευτυχισμένος και πως ήμουνα *ακόμα* και τώρα.
(Ζ.112) Ένιωσα πως είχα γίνει ευτυχισμένος και πως ήμουνα *ακόμα* ευτυχισμένος.
(Κ.131) Αισθάνθηκα ότι ήμουν και είμαι *ακόμα* ευτυχισμένος.
(Α.118) Αισθάνθηκα πως υπήρξα ευτυχισμένος και ήμουνα *ακόμη*.
(Υ.119) Αισθάνθηκα ότι υπήρξα ευτυχισμένος κι ότι *ακόμα* είμαι.
(Δι.112) Κατάλαβα ότι ήμουν ευτυχισμένος κι ότι είμαι *ακόμα*.

Η ενεργή πολυσημία, έτσι όπως αναδεικνύεται από τα παραπάνω παραδείγματα, επιβεβαιώνει την επιλογή ενός συνεχόμενου, ενιαίου corpus. Είναι σαφές ότι μόνο μέσα από τα περίπλοκα συμφραζόμενα ενός τέτοιου corpus μπορούν να ανιχνευθούν οι λεπτές αυτές σημασιολογικές αποχρώσεις.

Συνοψίζοντας τις παρατηρήσεις μας για το *encore*, μπορούμε να πούμε ότι αυτό δηλώνει είτε (α) την παραμονή στο εσωτερικό του πεδίου χ με υποχρεωτική όμως τη συνάρτηση ενός άλλου συμπληρωματικού πεδίου ψ, είτε (β) τη διαφοροποίηση των εμφανίσεων της έννοιας στο εσωτερικό του χ, με απουσία του ψ. Στην πρώτη περίπτωση, το όριο και η εξωτερική πλευρά του πεδίου, δηλ. το ψ, είναι απαραίτητα για την κατασκευή της σημασίας του *encore*, σε αντίθεση με τη δεύτερη περίπτωση, που δεν υπάρχει σχέση χ και ψ. Συγκριτικά, το *ακόμα* καλύπτει το (α), αλλά, όπως είδαμε, όχι όλο το εύρος του (β), ιδιαίτερα στην περίπτωση όπου το *encore* συντάσσεται με ρήμα. Όπως φαίνεται και από την ετυμολογική του προέλευση (*ακόμα* < *ακόμη* < *ακομή(ν)* < *ακμήν* < *ακμή*, βλ. Χατζιδάκις 1930: 79-82), το *ακόμα* σχετίζεται με αντικείμενα που αναπαρίστανται ως μια διαδοχή σημείων με μια συγκεκριμένη φορά (πρβ. η *ακμή* του δόρατος), και έναν προσανατολισμό προς το όριο που κατασκευάζει το πεδίο του ψ. Το *ακόμα* είναι ασύμβατο με την περίπτωση (β) στις περιπτώσεις όπου συντάσσεται με ρήμα, εφόσον αναζητεί το όριο που εδώ δεν υπάρχει. Έτσι, όταν λείπει το ψ, ο μηχανισμός αναζήτησης επαναδραστηριοποιείται και δημιουργούνται στο εσωτερικό του πεδίου ασυνέχειες που αποδίδονται με το *πάλι/ξανά*. Στον συνδυασμό του με όνομα ή επίθετο, αντίθετα, το *ακόμα* είναι απόλυτα αποδεκτό, υπό την προϋπόθεση ότι το πέρασμα από τη μια εμφάνιση (χ_1) στην άλλη (χ_2) στο εσωτερικό του πεδίου εξασφαλίζεται με συνοδευτικούς δείκτες (*ακόμα* ένα χ, *ακόμα* πιο χ).[16]

4.2. *Même*

Θα περάσουμε τώρα στην εξέταση του *même* με άξονα πάντα τη σύγκριση με το *encore* και την αντιπαραβολική ανάλυση με τα δεδομένα της ΝΕ. Η κεντρική έννοια της συνέχειας που συγκροτεί, όπως είδαμε, τη σημασιολογία του *encore*, διατηρείται στη σχηματική μορφή του *même* με διαφορετικά όμως συστατικά. Η συνέχεια δεν αφορά εδώ τον χρονικό άξονα ούτε οριοθετείται από κάποια επικείμενη αλλαγή, αλλά λειτουργεί ως διαδικασία ενσωμάτωσης και αφομοίωσης στοιχείων στο εσωτερικό της έννοιας.

Στον *Ξένο* υπάρχουν συνολικά 104 εμφανίσεις του *même*, από τις οποίες ένας σημαντικός αριθμός αφορά τη χρήση του στην αυτοπαθή αντωνυμία (pro-*même*: *lui-même, moi-même*, κ.λπ.) για την οποία θα γίνει έμμεσα λόγος παρακάτω. Αντιθέτως δεν θα αναφερθούμε εδώ στη χρήση του *même* ως δείκτη λόγου, στις πάγιες εκφράσεις *quand même* (4), *tout de même* (6), *alors même* (1), *et même* (3, βλ. σημ. 19).

Όπως ήδη αναφέραμε (βλ. ενότητα 3), διακρίνουμε τρεις βασικές χρήσεις και αντίστοιχα κατηγορίες σημασιών που αντιστοιχούν σε διαφορετική κατανομή του *même*.

Στην πρώτη κατηγορία (α), όπου το *même* βρίσκεται σε εσωτερική θέση στην ονοματική φράση, δηλ. μετά το άρθρο, θα εντοπίσουμε δύο περιπτώσεις με το *même* πριν (α1) και μετά το προσδιοριζόμενο ονοματικό στοιχείο (α2) αντίστοιχα:

---

[16] Ας σημειώσουμε ότι η κοινή αφηρημένη σημασιολογική βάση των περιπτώσεων (α) και (β), δηλ. της πρόσθεσης ενός επιπλέον στοιχείου, μπορεί να προσφέρει μια αφετηρία ανάλυσης του *encore* ως δείκτη λόγου, πρβ. *si encore*, *et encore* που ξεπερνά τα όρια της παρούσας μελέτης.

(α1) Χαρακτηριστικό παράδειγμα της κατηγορίας αυτής, που είναι και η συνηθέστερη, είναι το *le même dimanche* 'η/την ίδια Κυριακή', με το *même* σε ενδιάμεση θέση. Η σημασία αυτή του *même* είναι αποτέλεσμα μιας *αθροιστικής* διεργασίας, με αρχικό σημείο ένα στοιχείο, π.χ. *μια Χ-Κυριακή* που ανήκει στον εσωτερικό χώρο της έννοιας ΚΥΡΙΑΚΗ. Σ' αυτό το αρχικό στοιχείο προστίθενται επιπλέον στοιχεία τύπου *Χ-Κυριακή* τα οποία αφομοιώνονται χωρίς καμία εν δυνάμει διαφοροποίηση. Με την αθροιστική αυτή διεργασία, κάθε τέτοιο στοιχείο απορροφάται από το προηγούμενο, μέχρι να εξαντληθούν όλα τα στοιχεία που ανήκουν στο εσωτερικό πεδίο της έννοιας αυτής. Το ότι δεν υπάρχουν άλλα στοιχεία πέραν του εννοιολογικού ορίου συνεπάγεται την επιστροφή στο αρχικό, το οποίο έτσι επανακατηγοριοποιείται ως κάτι διακριτό (αναφορά σε *μια Κυριακή*) και διακεκριμένο (μια *συγκεκριμένη Κυριακή* με πρόσθετη δυνατότητα εμφατικής προσωδίας). Το *ίδιος* μας δίνει εδώ τη βέλτιστη ισοδυναμία με το *même*.

1.5.4. Elle voulait simplement savoir si j'aurais accepté *la même proposition* venant d'une femme à qui je serais attaché *de la même façon*.
(Δδ.74) Ήθελε απλούστατα να μάθει αν θα δεχόμουνα *την ίδια πρόταση* κι από μιαν άλλη που θα είχα συνδεθεί μαζί της *με τον ίδιο τρόπο*.
(Ζ.40) Ήθελε μόνο να ξέρει αν θα δεχόμουνα *την ίδια πρόταση* από άλλη γυναίκα, με την οποία θα συνδεόμουνα *με τον ίδιο τρόπο*.
(Κ.53) Ήθελε απλώς να ξέρει αν θα αποδεχόμουν *την ίδια πρόταση* από μια άλλη γυναίκα που θα είχα μαζί της *παρόμοιο δεσμό*.
(Α.42) Ήθελε απλά να ξέρει αν θα είχα δεχτεί *την ίδια πρόταση* από μιαν άλλη γυναίκα με την οποία θα είχα *παρόμοια σχέση*.
[στις δύο υπόλοιπες μεταφράσεις, απόδοση με το *ίδιος* παντού]

Το *ίδιος*, που ετυμολογικά συνδέεται με ένα αφηρημένο τριτοπρόσωπο αντωνυμικό στοιχείο με αυτοπαθή ερμηνεία (βλ. **σFε* ή *ἕ*, αυτοπ. **swe-*, λατ./γαλλ. *se*), είναι δείκτης όπως και το *même* σε εσωτερική θέση, μιας διεργασίας άθροισης και αφομοίωσης. Όπως φαίνεται και από τη γραμματική του κατηγορία (οριστική αντωνυμία), δεν έχει άμεση διαφοροποιητική αξία, αλλά εκφράζει σχέση εντοπισμού και ταυτοποίησης στοιχείων.

Σε σύγκριση με την αρχαία ελληνική, όπου στη θέση του *ίδιος* έχουμε την αντωνυμία *αὐτός*, παρατηρούμε ότι ο συντακτικός μηχανισμός είναι συγχρονικά ανάλογος εφόσον και στις δύο περιπτώσεις είναι η συντακτική κατανομή που καθορίζει την ερμηνεία, όπως φαίνεται από τον πίνακα 1:

Πίνακας 1.

ΑΕ αυτο-*idem*	≠ ΝΕ (*idem*)	ΑΕ αυτο-*ipse*	≠ ΝΕ (*ipse*)	ΝΕ αυτο-
ὁ *αὐτός* φίλος ὁ φίλος ὁ *αὐτός* 'ο ίδιος φίλος'	*ὁ *αὐτός* φίλος → ο *ίδιος* φίλος	*αὐτός ὁ* φίλος ὁ φίλος *αὐτός* 'ο φίλος αυτοπροσώπως' *αὐτὸς* ταῦτα *λέγω* 'εγώ ο ίδιος λέω αυτά'	ο φίλος *ο ίδιος* (: αυτοπροσώπως) απάντησα *εγώ ο ίδιος*	*αυτός* ο φίλος (χωρίς άρθρο, δεικτική αξία) ο φίλος *αυτός*...

Επιστρέφοντας στο παράδειγμα 1.5.4., παρατηρούμε ότι οι αποδόσεις με το συνώνυμο *παρόμοιος*, ιδιαίτερα στην περίπτωση που χρησιμοποιείται αφηρημένο όνομα με

χαρακτηριστικά συμπαγούς έννοιας (compact) επιβεβαιώνουν αυτή την ιδιότητα (μη δεικτική) της οριστικής αντωνυμίας.

(α2) Στη δεύτερη συντακτική θέση της κατηγορίας (α), που είναι και εδώ εσωτερική, το *même* είναι επιτασσόμενο, μετά το έναρθρο όνομα. Στο σημασιολογικό επίπεδο, τα δεδομένα είναι ανάλογα με την προηγούμενη περίπτωση, έχουμε δηλ. στη βάση του μηχανισμού την αθροιστική διεργασία. Η διαφορά είναι ότι, στην περίπτωση που διακρίνουμε εδώ, κάθε στοιχείο που προστίθεται στο αρχικό δεν απορροφάται ούτε αφομοιώνεται αλλά απορρίπτεται/αποβάλλεται ως διαφορετικό εφόσον η καταληκτική συντακτική θέση του *même* αποτελεί όριο / φραγμό και δεν αφήνει κανένα ανοικτό διάστημα του πεδίου ενεργό, έχουμε δηλ. ένα είδος εικονοποίησης της διεργασίας μέσω της συντακτικής θέσης. Η διεργασία αυτή, οριοθετώντας το εσωτερικό πεδίο της έννοιας, δημιουργεί ταυτόχρονα έναν πόλο έλξης˙ το αρχικό στοιχείο *Χ-Κυριακή* αποκτά εδώ υπόσταση κεντρικού στοιχείου – επίκεντρου της έννοιας – ελλείψει οποιασδήποτε διαφοροποίησης στο εσωτερικό του πεδίου. Έτσι, το *même* έρχεται να του προσδώσει όχι την έννοια του *ίδιος*, όπως στην περίπτωση (α1), αλλά όποια έννοια συνδέεται με την ιδέα του κέντρου. Η κατανομή αυτή του *même* δεν διαθέτει άμεση λεξική αντιπροσώπευση στη ΝΕ, όπως φαίνεται και από τις μεταφράσεις του παραδείγματος που ακολουθεί, όπου υπερισχύει το *μέσα* (ας παρατηρηθεί η τελευταία λανθασμένη απόδοση με το *ίδιος*, η οποία παραβλέπει την επιτασσόμενη θέση του *même* στο όνομα):

1.1.22. Il m'a prévenu qu'il faudrait au moins trois quarts d'heure de marche pour aller *à l'église qui est au village même.*
(Υ.24) Για να πάμε στην εκκλησία που βρίσκεται *μέσα στο χωριό*.
(Κ.25) Μέχρι την εκκλησία που βρίσκεται *μέσα στο χωριό*.
(Α.16) Για την εκκλησία που είναι *μέσα στο χωριό*.
(Ζ.14) Για να πάμε στην εκκλησία που βρίσκεται *μέσα στο χωριό*.
(Δι.15) Μέχρι *την εκκλησία του χωριού*.
(Δδ.38) Ως την εκκλησία, που είναι *στο ίδιο χωριό*.

Σημειώνουμε εδώ, παρενθετικά, μια παραπλήσια ερμηνεία που έχει το *même* στο επόμενο παράδειγμα, στην πάγια έκφραση *à même le/la* N, όπου όμως προτάσσεται του υποχρεωτικά έναρθρου ονόματος και έχει επιρρηματική λειτουργία (locution adverbiale). Η διαφορά με το παραπάνω παράδειγμα της (α2) είναι ότι δεν εντοπίζεται κεντρικό σημείο (π.χ. η καρδιά του χωριού), αλλά υποδηλώνεται η έλλειψη οποιασδήποτε απομάκρυνσης, άρα και διαφοροποίησης, από το κύριο σημείο αναφοράς˙ έχουμε με άλλα λόγια την έννοια της *άμεσης επαφής*, του *κατευθείαν*, χωρίς ενδιάμεσο, που αποδίδεται είτε με απλό τοπικό προσδιορισμό (*μέσα/από*) είτε με τροπικό επίρρημα και πιο ελεύθερη μετάφραση.

1.2.4. Je me suis fait cuire des œufs et je les ai mangés *à même le plat* sans pain.
(Ζ.20) Τηγάνισα αβγά και τα έφαγα *μέσα στο τηγάνι*, χωρίς ψωμί.
(Α.23) Τηγάνισα αβγά και τα έφαγα *μέσα απ' το τηγάνι*, χωρίς ψωμί.
(Υ.30) Τηγάνισα αυγά και τα έφαγα *μέσα στο τηγάνι* χωρίς ψωμί.
(Κ.32) Έφτιαξα αυγά που τα έφαγα *απ' το τηγάνι*, χωρίς ψωμί.
(Δδ.47) Έτσι τηγάνισα αυγά που τα έφαγα *εκεί πρόχειρα*, και μάλιστα χωρίς ψωμί.
(Δι.21) Έβρασα αυγά και τα έφαγα *σκέτα*, χωρίς ψωμί.

Ενδέχεται επίσης το κεντρικό σημείο της έννοιας του ονόματος που προτάσσεται του *même* να μην μπορεί να εντοπιστεί. Όπως είδαμε, στην έννοια του *χωριού* (βλ. 1.1.22) μπορεί να οριστεί κεντρικό σημείο (*μέσα στο χωριό* = στο κέντρο του). Στην περίπτωση όμως του παραδείγματος 1.6.6. που ακολουθεί, το *πρωί* (*le matin* même), δηλώνει απλώς ένα ανοικτό χρονικό διάστημα που από μόνο του, χωρίς δήλωση ενός σημείου αναφοράς (ώρα, *νωρίς*/*αργά*), είναι ασαφές, εφόσον η έννοια είναι συμβατή με διαβάθμιση, κάτι που δεν ισχύει με το *χωριό*. Έτσι, το *même* λειτουργεί εδώ ως σταθεροποιητικός δείκτης, γίνεται δηλ. ταυτόχρονη αναφορά και στα όρια της έννοιας και στο γεγονός ότι δεν υπάρχει αλλαγή χρονικού σημείου (λ.χ. *χθες*): τα ψάρια ήταν *πρωινά* άρα φρέσκα. Παρατηρούμε ότι οι μεταφράσεις κυμαίνονται ανάμεσα (i) στην αναζήτηση ενός κεντρικού (χρονικού) σημείου, που στην περίπτωση αυτή δηλώνεται με υπερθετική επανάληψη, *πρωί πρωί*, (ii) στον δεικτικό/διαφοροποιητικό εντοπισμό του πρωινού, *εκείνο το πρωί* (και όχι άλλο) και (iii) στη χρήση του *ίδιος*, που στην περίπτωση αυτή λειτουργεί ως κάτι ανάλογο του δεικτικού, με ίσως μεγαλύτερη έμφαση στην έννοια της διατήρησης της φάσης (*πρωινά τα ψάρια*), αλλά που πάντως δεν αποδίδει με ακρίβεια τη σημασία του *le matin même*:

1.6.6. Il y avait une friture de poissons *qu'il avait pêchés le matin même*.
(Κ.59-60) Είχαν μαριδούλα που την ψάρεψε *πρωί πρωί*.
(Ζ.47) Τηγανητά ψάρια, που τα είχε ψαρέψει *το πρωί*.
(Α.49) Ψάρια που τα είχαν πιάσει *εκείνο το πρωί*.
(Δι.47) Τηγανητά ψάρια που τα είχε ψαρέψει *εκείνο το πρωί*.
(Δδ.83) Ψάρια που τα είχε ψαρέψει *το ίδιο πρωί*.
(Υ.57) Μια τηγανιά ψάρια, που τα είχε πιάσει *το ίδιο πρωί*.

Αναφέρουμε τέλος εδώ προβλήματα εμβέλειας που μπορεί να δημιουργηθούν στις ελληνικές μεταφράσεις από την επιτασσόμενη χρήση του *même*, όταν δηλ. προσδιορίζει και ταυτοποιεί το ακριβές περιεχόμενο του στοιχείου στο οποίο επιτάσσεται. Η έλλειψη άμεσου ισοδύναμου της κατανομής αυτής στη ΝΕ και η επιμονή στη χρήση του *ίδιος* καταλήγει σε αστάθεια προσδιορισμού, ακόμα και σε απαλοιφή της συγκεκριμένης φράσης, όπως φαίνεται χαρακτηριστικά στο ακόλουθο παράδειγμα:

2.1.13. Mon affaire suivait son cours, selon *l'expression même* du juge.
(Δδ.109) Η υπόθεσή μου τραβούσε το δρόμο της, σύμφωνα *με την ίδια την έκφραση* του ανακριτή.
(Υ.74) Η υπόθεσή μου ακολουθούσε το δρόμο της, σύμφωνα *με την έκφραση του ίδιου του ανακριτή*.
(Κ.80) Η υπόθεσή μου ακολουθούσε την πορεία της, σύμφωνα *με την έκφραση του ίδιου του ανακριτή*.
(Α.68) Η υπόθεσή μου ακολουθούσε την πορεία της, όπως έλεγε *ο ίδιος ο ανακριτής*.
(Ζ.64) Η υπόθεσή μου είχε πάρει το δρόμο της, σύμφωνα *με την έκφραση* του ανακριτή.
(Δι.64) Η υπόθεσή μου ακολουθούσε το δρόμο της, *όπως έλεγε*.

(β) Θα περάσουμε τώρα στη δεύτερη κατηγορία, όπου το *même* είναι προτασσόμενο, σε θέση πριν το άρθρο, με εμβέλεια το σύνολο ενός κατηγορήματος και με χαρακτηριστική

μετάφραση το *ακόμα και*:[17] il travaille *même le* dimanche = δουλεύει *ακόμα και* την Κυριακή / *και* την Κυριακή *ακόμα*.

Η σημασιολογία του *même* βρίσκεται σε συνάρτηση και εδώ με την συντακτική του θέση εκτός των ορίων της ονοματικής φράσης.[18] Στην περίπτωση αυτή, η φραστική ενότητα αποτελείται από μια σχέση μεταξύ δύο κατηγορημάτων χ και ψ, έχουμε δηλ. εδώ κάτι ανάλογο με τη σχηματική μορφή του *encore* όταν αντιστοιχεί στο *ακόμα*˙ το *même*, και το κατηγόρημα ψ που προσδιορίζει, προσθέτει ένα επιπλέον στοιχείο στο κατηγόρημα χ. Στην κατασκευή αυτής της σημασίας του *même*, κύριο ρόλο παίζει το ότι το επιπλέον αυτό στοιχείο βρίσκεται πέραν των ορίων του εννοιολογικού πεδίου του κατηγορήματος χ και με το *même* ενσωματώνεται στο εσωτερικό του. Το παρακάτω παράδειγμα αναπαριστά αυτή τη σχέση μεταξύ χ και ψ και την ενσωμάτωση μέσω του *même* των στοιχείων του ψ στο χ:

> 2.1.11. Tous les hommes croyaient en Dieu, *même ceux qui se détournaient de son visage.*
> (Δδ.107) Όλοι οι άνθρωποι πιστεύανε στο Θεό, *ακόμα κι εκείνοι* που είχαν αποστραφεί από το πρόσωπό του.
> (Ζ.62) Όλοι οι άνθρωποι πίστευαν στο Θεό, *ακόμα κι εκείνοι* που αποστρέφουν το πρόσωπό τους απ' αυτόν.
> (Κ.79) Όλοι οι άνθρωποι πιστεύουν στο Θεό, *ακόμα κι όσοι* τον αποστρέφονται.
> (Α.66) Όλοι οι άνθρωποι πιστεύουν στο Θεό, *ακόμη κι αυτοί* που αποστρέφουνε το πρόσωπό τους.
> (Υ.72) Όλοι οι άνθρωποι πιστεύουν στο Θεό, *ακόμη κι αυτοί* που τον αποστρέφονται.
> (Δι.63) Όλοι οι άνθρωποι πίστευαν στο Θεό *ακόμα και εκείνοι* που απομακρύνονταν από το πρόσωπό Του.

Βλέπουμε ότι το *même* ενεργοποιεί εδώ το κατηγόρημα ψ (*ceux qui se détournent du visage de Dieu*) που εννοιολογικά αποτελεί συμπληρωματικό πεδίο του κατηγορήματος χ περιλαμβάνοντας όλα τα στοιχεία που δεν ανήκουν στο εσωτερικό του χ (*ceux qui croient en Dieu*). Η υποχρεωτική εδώ επισύναψη του *και* επιτρέπει στην περίπτωση αυτή, αλλά και γενικότερα, να εισαχθούν στο εσωτερικό πεδίο της έννοιας στοιχεία που δεν ανήκουν κανονικά στο πεδίο αυτό, αλλά που εισάγονται και αποκτούν έτσι υπόσταση ακραίων δυνατών περιπτώσεων (Bonnot & Vassilaki 2017). Τα στοιχεία αυτά, ανάλογα με την περίπτωση, μπορεί να βρίσκονται σ' έναν οριακό, ενδιάμεσο χώρο μεταξύ χ και ψ, χωρίς ακριβή γείωση, με επακόλουθο, η ερμηνεία να εξαρτάται από αξιακά συστήματα: *Δουλεύουν ακόμα και την Κυριακή* (i) ενώ κανονικά δε θα 'πρεπε γιατί είναι αργία, (ii) μπράβο τους για την εργατικότητα, πρβ. *Είμαστε ανοικτά και την Κυριακή*. Πρόκειται για τη γνωστή επιδοτική-παραχωρητική αξία του *ακόμα* (Καλοκαιρινός 1998, Δελβερούδη 2007)˙ το *ακόμα και* δηλώνει εδώ, όπως και το *même*, την τελευταία, ακραία εκδοχή, υπογραμμίζοντάς την. (γ) Στην τρίτη και τελευταία περίπτωση το *même* βρίσκεται σε

[17] Πρβ. και Leroux (2012) για ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις.
[18] Πρβ. *TLFi* : "adverbe avec valeur renchérissante ".

ρηματική φράση, στο corpus μας τυπικά σε ενδιάμεση θέση, ανάμεσα στο βοηθητικό *avoir* και τη μετοχή παρωχημένου, με άμεσο ισοδύναμο το *μάλιστα.*[19]

> 1.1.2. J'ai demandé deux jours de congé à mon patron et il ne pouvait pas me les refuser avec une excuse pareille. *Mais il n'avait pas l'air content. Je lui ai même dit : « Ce n'est pas de ma faute ».*
> (Ζ.5) Δε φαινόταν, ωστόσο, ευχαριστημένος. *Του είπα μάλιστα*: «Δε φταίω εγώ».
> (Κ.15) Όμως σαν να δυσαρεστήθηκε λιγάκι. *Του είπα μάλιστα*: «Δε φταίω εγώ».
> (Δι.5) Μα δε φαινόταν και πολύ ευχαριστημένος. *Του είπα μάλιστα* «Δεν είναι δικό μου το φταίξιμο».
> (Δδ.25) Δεν ήταν όμως καθόλου ευχαριστημένος. *Άλλωστε του είχα πει*: «Δεν είναι δικό μου το λάθος».
> (Α.7) Ωστόσο, δεν φαινόταν κι ευχαριστημένος, και *όταν του είπα*: «Δε φταίω εγώ», δεν μου αποκρίθηκε.
> (Υ.15) Αλλά δε φάνηκε ευχαριστημένος. *Γι αυτό του είπα*: «Δε φταίω εγώ».

Στην περίπτωση αυτή το *même* διατηρεί την προσθετική του αξία, η επισύναψή του όμως σε ρήμα προσδίδει στην εμβέλειά του δυναμικά χαρακτηριστικά, ενεργοποιώντας τη σημασιολογία της κλιμάκωσης, χαρακτηριστική της κατηγορίας αυτής.[20] Η κλιμάκωση, με κατεύθυνση ένα ύστατο, ακραίο σημείο, ισοδυναμεί με ένα είδος υπερθετικού βαθμού, έχουμε δηλ. στην προκειμένη περίπτωση επίταση που προϋποθέτει και εδώ μια βάση, ένα σημείο εκκίνησης. Η επιτατική δομή με το *même* μπορεί να βρίσκεται σε απλή εννοιολογική συνέχεια ή αλληλουχία με τη βάση αυτή ή και να εκφράζει με πιο έντονο τρόπο την εστίαση στο οριακό σημείο, δημιουργώντας έτσι μια αντίθεση με τη βάση: 'όχι απλώς... αλλά και…' Στο παράδειγμα που ακολουθεί, οι αποδόσεις με *μάλιστα* αντιστοιχούν στην πρώτη περίπτωση, ενώ η χρήση του *κιόλας* (Δδ.49) στη δεύτερη:

> 1.2.9. Plusieurs m'ont fait des signes. *L'un m'a même crié* : « On les a eus. »
> (Ζ.22) Πολλοί μου έκαναν νοήματα. Ένας *μάλιστα* φώναξε…
> (Κ.34) & (Δι.23) Πολλοί με χαιρέτησαν. Ένας *μάλιστα* μου φώναξε…
> (Δδ.49) Κάμποσοι μου έκαναν νοήματα. Ένας μου φώναξε *κιόλας*…
> (Α.24) Πολλοί απ' αυτούς μου έκαναν νοήματα, *και κάποιος* μου φώναξε…
> (Υ.32) Πολλοί μου έκαναν σήματα. *Ο ένας* μου φώναξε…

Τέλος, το *même* μπορεί να προσδιορίζει ρήμα σε δυνητική έγκλιση (conditionnel) με αξία απραγματοποίητου, όπως στο παράδειγμα 2.1.2, για μια πράξη που ερμηνεύεται ως ακραία και παραβατική, όταν υπόδικος για φόνο και μελλοντικός κατάδικος προτίθεται να χαιρετήσει με χειραψία τον ανακριτή του που του φαίνεται συμπαθής. Το *μάλιστα*, όπως βλέπουμε στις παρακάτω αποδόσεις δεν έχει σταθερή θέση και εμβέλεια, σε αντίθεση με το

---

[19] Παράλληλα με το *μάλιστα*, υπάρχει και το *και μάλιστα* με αντίστοιχο το *et même*, όπου το *même* λειτουργεί ως δείκτης λόγου:
2.3.2. Il m'a demandé peu après « si j'avais le trac ». J'ai répondu que non. *Et même*, dans un sens, cela m'intéressait de voir un procès.
Βλ., ενδεικτικά: (Α.79) *Κι* από μια άποψη, *μάλιστα*, με ενδιέφερε να παρακολουθήσω μια δίκη, (Κ.93) *Κι επιπλέον*, θα 'λεγα, μ' ενδιέφερε να παρακολουθήσω μια δίκη.

[20] Ας υπενθυμίσουμε εδώ την ετυμολογία του *même*, από το ύστερο-λατινικό *metipsimus* (*-met* + *ipse* [βλ. *ίδιος*] + *issimus*) που ενέχει το υπερθετικό *-imu.*

même που έχει περιορισμένη κινητικότητα. Στην περίπτωση που επιτάσσεται του αρχικού ρήματος, όπως στις αποδόσεις των Ζ.58 και Κ.74, το *μάλιστα* λειτουργεί ως δείκτης λόγου και δεν υποδηλώνει κλιμάκωση αλλά υπογραμμίζει τη στιγμή της εξόδου ως σημαντικού αρχικού γεγονότος για ό,τι ακολουθήσει. Στο Δδ.100 όμως λειτουργεί ακριβώς όπως το *même* στην ίδια θέση και με εμβέλεια τη ρηματική φράση:

2.1.2. En sortant *j'allais même lui tendre la main*, mais je me suis souvenu à temps que j'avais tué un homme.
(Δδ.100) Βγαίνοντας, θα πήγαινα *μάλιστα* να του δώσω το χέρι, θυμήθηκα όμως αμέσως πως είχα σκοτώσει άνθρωπο.
(Ζ.58) Καθώς έβγαινα *μάλιστα*, παρά λίγο να του δώσω το χέρι. Θυμήθηκα όμως έγκαιρα πως είχα σκοτώσει άνθρωπο.
(Κ.74) Βγαίνοντας, *μάλιστα*, πήγα να του δώσω το χέρι, αλλά θυμήθηκα εγκαίρως ότι είχα σκοτώσει άνθρωπο.
(Α.62) Βγαίνοντας *παραλίγο να* του σφίξω το χέρι, αλλά θυμήθηκα εγκαίρως πως είχα σκοτώσει άνθρωπο.
(Υ.68) Βγαίνοντας *θα του άπλωνα το χέρι μου* αλλά θυμήθηκα…
(Δι.58) Βγαίνοντας *ήθελα να του δώσω το χέρι* αλλά θυμήθηκα…

5. Γενικά συμπεράσματα

Η αντιπαραβολική εξέταση έδειξε τον τρόπο με τον οποίο προσδιορίζεται η τομή των σημασιών του *encore* και του *même* που δηλώνεται πρωτίστως στη ΝΕ με το *ακόμα*/*ακόμα και*. Η ισοδυναμία αυτή στηρίζεται στη σημασιολογική κατηγορία της συνέχειας, που οργανώνει με ποικίλους τρόπους το εσωτερικό και τα όρια του εννοιολογικού πεδίου.

Για το *encore*, το κοινό σημείο των δύο σημασιών (*α* και *β*) που εντοπίσαμε είναι η προσθήκη ενός επιπλέον στοιχείου σε μια σειρά στοιχείων που προϋπάρχουν στη συνείδηση των ομιλητών. Είδαμε όμως, επίσης, ποιος είναι ο μηχανισμός διαφοροποίησης των δύο σημασιών, με βάση τη σχέση του εννοιολογικού πεδίου *χ* με το εξωτερικό συμπλήρωμά του *ψ*, καθώς και τις περιπτώσεις όπου οι δύο σημασίες παραμένουν διαθέσιμες, οδηγώντας μας στην υπόθεση περί ενεργής πολυσημίας.

Για το *même*, είδαμε τον καθοριστικό ρόλο της σύνταξης, δηλ. της κατανομής του και της εμβέλειάς του, στην κατασκευή της σημασίας του, με τις τρεις παραλλαγές της συνέχειας, την άθροιση, την απορρόφηση και την κλιμάκωση. Η ισοδυναμία του με το *ακόμα* παρουσιάζεται στην επιδοτική-παραχωρητική αξία, με υποχρεωτική επισύναψη του *και* που, διατηρώντας εδώ τη βασική του ιδιότητα του συμπλεκτικού συνδέσμου, εισάγει στο εσωτερικό της έννοιας στοιχεία που κανονικά δεν ανήκουν εκεί. Στην περίπτωση αυτή το *ακόμα,* με βάση τις ιδιότητες που του αποδώσαμε, λειτουργεί σαν 'υποδοχέας' εξωτερικών στοιχείων που εισάγει το *και*.

Η σημασιολογία της συνέχειας αφορά και τις άλλες σημασίες του *encore* και του *même* που απαριθμήσαμε. Η πολυσημία τους αποτυπώνεται λεξιλογικά στο διαγλωσσικό επίπεδο: *ακόμα (και)*, *πάλι/ξανά*, *ίδιος*, *(και) μάλιστα*, κ.λπ. Όπως προσπαθήσαμε να δείξουμε με την ανάλυση των παραδειγμάτων και την αναγωγή των ποικίλων χρήσεων σε μια σχηματική μορφή, η σημασιολογία της συνέχειας είναι σύνθετη και οι διάφορες συνιστώσες της δεν μπορούν να περιγραφούν ικανοποιητικά με αναγωγή σε κάποιο πρωτότυπο (λ.χ. τη σημασία *α*) με παράγωγες υποκατηγορίες (λ.χ. σημασίες *β* και *γ*). Η

περιγραφή της πολυσημίας, στα όρια πάντα του corpus του *Ξένου*, επιβεβαιώνει την αλληλεξάρτηση των επιπέδων της σύνταξης και της σημασιολογίας, αλλά και της γραμματικής κατηγορίας. Η αντιπαραβολική μελέτη αναδεικνύει με ανάγλυφο τρόπο αυτό το βασικό γλωσσικό χαρακτηριστικό: ότι τα τρία αυτά αλληλεξαρτώμενα ενδογλωσσικά επίπεδα δεν κατανέμονται και δεν συνδέονται με συμμετρικό και προβλεπόμενο τρόπο από τη μια γλώσσα στην άλλη.

Βιβλιογραφία

Anscombre, J.-C. 1973. Même le roi de France est sage. *Communications* 20, 40-82. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.persee.fr/doc/comm_0588-8018_1973_num_20_1_1297

Bonnot, C. & Vassilaki, S. 2017. Variation catégorielle et polysémie : comparaison des conjonctions de coordination / marqueurs discursifs *I* (russe) et *KE* (grec moderne). *Langages* 207, *Comparaison des marqueurs discursifs*, 65-78.

Culioli, A. 1986. Stabilité et déformabilité en linguistique. In A. Culioli, *Pour une linguistique de l'énonciation*, τ. 1, *Opérations et représentations*. Paris/Gap: Ophrys, 127-134.

Culioli, A. 1987. Formes schématiques et domaine. In A. Culioli, *Pour une linguistique de l'énonciation*, τ. 1, *Opérations et représentations*. Paris/Gap: Ophrys, 115-126.

Culioli, A. 2002. À propos de *même*. In *Le lexique entre identité et variation*, *Langue française* 133, 16-27. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.persee.fr/docAsPDF/lfr_0023-8368_2002_num_133_1_1043.pdf

Δελβερούδη, Ρ. 2007. Η ταυτότητα του *ακόμα*: Ποικιλία και ομοιογένεια. In Τομέας Γλωσσολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών, *Γλωσσικός Περίπλους. Μελέτες αφιερωμένες στη Δήμητρα Θεοφανοπούλου-Κοντού*. Αθήνα: Ινστιτούτο του βιβλίου-Α. Καρδαμίτσα, 62-74.

De Vogüé, S. 1992. Culioli après Benveniste : énonciation, langage, intégration. *LINX* 26, *Lectures d'Émile Benveniste*, 77-108. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.persee.fr/doc/linx_0246-8743_1992_num_26_1_1238

Franckel, J.-J. 1989. *Étude de quelques marqueurs aspectuels du français*. Genève/Paris: Droz.

Franckel, J.-J. 2002. Introduction. In *Le lexique, entre identité et variation*, *Langue française* 133, 3-15. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.persee.fr/doc/lfr_0023-8368_2002_num_133_1_1042

Fuchs, C. 1988. *Encore, déjà, toujours* : de l'aspect à la modalité. In N. Tersis & A. Kihm (επιμ.), *Temps et aspects : actes du colloque CNRS, Paris, 24-25 octobre 1985*. Paris: Peeters/Selaf, 135-148.

Guillemin-Flescher, J. 1981. *Syntaxe comparée du français et de l'anglais : Problèmes de traduction.* Gap: Ophrys.

Hamelin, L. 2015. *Encore* et *toujours* des adverbes. *Travaux de linguistique* 71, 75-109. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.cairn.info/revue-travaux-de-linguistique-2015-2-page-75.htm

Καλοκαιρινός, Α. 1998. *Ακόμα και, έστω και*: Ασκήσεις σημασιακής τοπολογίας. *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 18, 513-526.

Lallot, J. & Vassilaki, S. 2017. *L'Étranger* de Camus en grec moderne : correspondances et discordances des temps verbaux ». Ανακοίνωση στο Διεθνές Συνέδριο *Autour de L'Étranger de Camus et de ses traductions : Approches linguistiques des questions de Temps, d'Aspect, de Modalité, et d'Évidentialité*. Université Sorbonne-Nouvelle, Paris 3 και INALCO, 16-18 Νοεμβρίου 2017.

Lebaud, D. υπό δημοσίευση. *L'Étranger* : Dérégulation énonciative et sujet(s) en crise d'identité, 23 σ. (διαθέσιμο σε PDF)

Leroux, A. 2012. *Even* et quelques traductions en français : la référence à l'inattendu. *Linx* 66-67, 35-50. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://journals.openedition.org/linx/1444

Mirambel, A. 1933. Grec moderne πάλε/ακόμα, Français « encore ». *Bulletin de la Société Linguistique de Paris* 34, 140-144. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.gallica.bnf.fr

Muller, C. 1999. Encore et toujours les modifieurs aspectuels ; de *encore* à *toujours*. In M. Plenat *et al*., *L'emprise du sens : structures linguistiques et interprétations : mélanges de syntaxe et de sémantique offerts à Andrée Borillo par un groupe d'amis, de collègues et de disciples*. Amsterdam: Rodopi, 217-237.

Nemo, F. 2000. *Enfin*, *encore*, *toujours* entre indexicalité et emplois. In A. Englebert *et al*. (επιμ.), *Actes du XXIIe Congrès international de Linguistique et Philologie romanes*, Bruxelles, Tubingen: Max Niemeyer Verlag, vol. 7, 499-511.

Paillard, D. 2001. À propos des verbes « polysémiques » : identité sémantique et principes de variation. *Syntaxe et sémantique* 2, 99-120. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.cairn.info/revue-syntaxe-et-semantique-2001-1-page-99.html

Paillard, D. (επιμ.), 2017. *Comparaison des marqueurs discursifs, Langages* 207.

Παπαδόπουλος, Π. 1995. *Από τα ελληνικά στα γαλλικά, οδηγός μεταφράσεων 1945-1995*. Αθήνα: Κέντρο λογοτεχνικής μετάφρασης.

Σετάτος, Μ. 1986. «Ακόμη», «πια», «μόλις», «κιόλας». *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 7, 163-176.

Τζάρτζανος, Α. 1963 [1946]. *Νεοελληνική σύνταξις* (*της κοινής δημοτικής*). Αθήνα: ΟΕΣΒ, (ανατύπωση: Θεσσαλονίκη: αφοί Κυριακίδη, 1989).

Χατζιδάκις, Γ. 1930. *Ἀκμὴν-ἀγμὴν* καὶ *ἀκμὴν-ἀκομὴν, ἀκόμη-ἀκόμα*, κλπ. *Ἀθηνᾶ* 42, 79-82.